

ВАЛЕРИ ДИНЕВ

ЖИВОТЪТ

chitanka.info

*На дъщеря ми
Илияна*

ПРЕДГОВОР

Човек рядко се замисля върху живота като проблем, защото той самият е потопен в него. За да погледнеш на живота отвън, трябва или да си живял много, или да си страдал много. И при двата случая ще имаш достатъчно основания да го разглеждаш като определен проблем, произтичащ от самото ни съществуване. То протича именно в условията на нашия живот, които много често ни изправят пред сериозни изпитания, които ни правят по-опитни или по-смели за нови начинания. И както казва Ницше по отношение преживяното от живота „Това което не ме убива, ме прави по-силен.“

Човек трябва да бъде много силен, за да посрещне своя живот, и много мъдър, за да може да го направлява. Много често ние не знаем за живота нищо, защото никой не ни е бил учител за него. Нас ни подготвят за живота, а в същото време никой не ни подготвя за смъртта като част от него. Ние може би бихме живели по друг начин, ако във всеки момент си представяме, че сме временно на този свят. Че нашият живот е само част от всеобщия живот на земята и ние бихме го изпълнили със съдържание и смисъл само ако отчитаме неговата преходност. А тя е от главните елементи на живота. Определеният ни интервал да живеем се използва по различен начин и затова ние трябва да съумеем да го изпълним с такова съдържание, че пред заветния час да не съжаляваме за нищо.

Много често ние си мислим за живота като някаква даденост, която ни принадлежи, но всъщност ние само го ползваме. Ние не сме господари, а по-скоро слуги на нашия живот. Той със своята неумолима логика ни заповядва да следваме определени пътища, които много често не ни харесват, но ние нямаме избор. Ние все пак може да влияем на живота си, но затова се изискват определени познания и умения. Животът е едно изпитание, което изисква във всеки даден момент да бъдем максимално мобилизирани, за да се справим с неговите обрати. Трябва да предотвратяваме нещата докато са още малки и лесни, защото в противен случай ще станем тяхна жертва.

Животът оказва натиск върху нас и в тази битка ще успее само този, който е готов за предстоящите предизвикателства.

УВОД

Много философски изследвания от векове са насочени към разкриване битието на човешкия живот. Определено може да се каже, че този проблем принадлежи към основните във философската антропология.

Тази идея на Херберт Маркузе се споделя от почти всички представители на така наречената „Философия на живота“, за които въпросът за понятието живот е свързан до голяма степен с разбирането на живота. Според тях, животът е фундаментален факт и той трябва да бъде отправна точка на философията. За едни той може да бъде изправен пред съда на разума, за други не. Това се дължи на факта, че в живота се преплитат противоположни тенденции. „Животът — смята Анри Бергсон — е един безкрай от вероятности, взаимно застъпване на хиляди и хиляди тенденции.“^[1] В един момент водещ може да се окаже разумът, в друг — интуицията или подсъзнателните мотиви. Така например, едни смятат живота за реализиран разумен план, други го „възприемат“ като реализирана подсъзнателна воля. Дори и в последните може да се наблюдават различия. Да вземем за пример моралната философия на живота при Артур Шопенхауер, почиваща върху метаморфозата на световната воля, докато при Фридрих Ницше — върху екзистенцията на индивидуалната воля. За някои философи като Анри Бергсон „интуицията измества целия разум, тя движи нашия живот. Интуицията е нашият ум и донякъде самият живот.“^[2]

Определено може да се каже, че животът е арена, където си дават среща редица човешки страсти. Те са породени от различни неща и предизвикват борба за хляб, за място под слънцето, за жени, за пари, за обществено положение. Така че човекът е създаден да се бори в своя живот. В тази борба той се пита кой ще победи. Обикновено се смята, че това е по-умният, по-силният, по-хубавият, по-безочливият, по-грубият, по-нахалният.^[3] Това показва, че животът е едно безкрайно дебнене и всеки иска да изживее своя живот, който съдбата му е предоставила. „Животът е много прост наглед, но е много сложен в

действителност.“^[4] Ето защо човек от малък трябва да се научи да се бори да реализира живота си. Трябва да се научи да се справя с трудностите. „Да понесеш по-лесно ударите на живота, трябва да живееш без илюзии.“^[5] Но това не значи да бъде безпринципен, да бъде безчестен. Това не пречи на много хора да бъдат точно такива, за тях това е изходната точка в живота, това са техните средства. Обикновено човек живее, за да бъде щастлив. Щастливо искат да живеят всички, но трудно се стига до щастливия живот, защото най-добре е първо да определим накъде вървим. А след това трябва да изживеем живота си смислено, честно, богато и разумно. В живота човек трябва да бъде учтив, внимателен, да се усмихва, така той ще избягва много от неприятностите, които може да му се стоварят и да му причинят страдания. И както Диоген Лаерций често казвал, че за живота човек трябва да си приготви или разум, или въже. Но най-лошото е, че, едва започнали да живеем, ние умираме. Затова трябва да се готвим и за този свой край, за което ще ни помогне философията Според К. Ясперс да философстваш значи едновременно да се учиш да живееш и да умееш да умираш.^[6] И в заключение Ясперс добавя, че ако да философстваш означава да се учиш да умираш, то да знаеш да умираш представлява тъкмо условието за един правилен живот.^[7]

В живота си ние рядко си задаваме въпроса какво представлява той, за какво ни е, какъв е смисълът от неговото реализиране. Обикновено действителната му същност остава загадка за нас, но самото протекание като наше съществуване за едни е безкрайно удоволствие, за други — безкрайна радост, за трети — безкрайна мъка. Тук именно възниква въпросът кое го прави да бъде едно или друго нещо, да бъде поносимо или непоносимо преживяване. В определена степен това зависи от нас, в друга степен — от съдбата. Ние трябва да наблегнем на тази страна, която зависи от нас. От нас зависи тя да бъде по-голяма или по-малка в зависимост от усилията, които хвърляме. Най-често хората избягват усилията и предоставят по-голяма част от живота си на съдбата. А тя това и чака, за да забърка всичко в нейните плетеници и човек много трудно да може да излезе. И тогава настъпват отчаянието, уплахата, страхът от живота, защото той в по-голямата си част става една неизвестност, която ни плаши и предизвиква отрицателни емоции, които могат да завършат със самоубийство. Затова човек не трябва да предоставя повече територия от своя живот

на съдбата, отколкото ѝ се полага. Ние трябва всеки ден да отвоюваме от съдбата своя живот, защото тя се опитва да погълне всичко, което може, и същевременно да усложни всичко по един такъв начин, че ще трябва да хвърлим много повече усилия в края, отколкото ако ги бяхме употребили в началото. За живота няма рецепта и затова той като наша даденост трябва колкото се може да остане в наше владение и тогава ние бихме могли да го използваме по-рационално и по-прагматично с оглед на едно по-безметежно съществуване. Ние сме тези, които изпълваме със съдържание нашия живот и не трябва никога да го забравяме. Колкото и случайно да сме се появили на света, животът, който ни е предоставен няма друг заместител и ние трябва да бъдем много внимателни с него. Много често ще правим грешки, но това е част от живота, но по-лошото би било ако не се учим от тях. Нашият живот би могъл да бъде низ от случайности, но ние трябва да им дадем определена посока, за да работят те в наша полза.

В определена степен може да се каже, че животът е едно духовно убежище, в което ние пребиваваме и реализираме своето съществуване. Именно в него ние сме това, което искаме да бъдем, това, което искаме да ни се случи, за да може да осъществим все повече страни от нашите мечти, Те са неотделим елемент от живота и биха били негови жалони, ако сме в състояние правилно да ги поставим. Независимо от това, че животът постепенно се придвижва към смъртта, ние не трябва да се плашим, защото това е един естествен ход. Но, ръководейки се от тази вечна заплаха, ние трябва така да изградим своя живот, че към неговия край да сме осъществили почти всичко, което сме искали в началото. А това от своя страна зависи от правилното ни отношение към цялото време, което ни е предоставено под формата на живот. Животът не съществува по друг начин освен като един отрязък от време, което трябва да използваме така, както сметнем за добре. Много често ние не знаем кое е добро и кое е лошо и губим много време, за да намерим правилния път. Затова трябва да се ръководим от опита на другите хора и да се съобразяваме и нагласяваме живота си според това.

Ние не можем да се отделим от своя живот, той постоянно ни следва като вярно куче и не ни оставя да бъдем спокойни, защото той се явява неумолим съдник за нашите постъпки и преживявания. Ние можем да избягаме от някой негов миг, но като цяло винаги сме завладени от неговата власт. Не само ние имаме власт над живота си,

но и той има, което често се вижда при страха, който изпитваме при неговите бъдещи реализации. От нас зависи кой ще владее — той нас или ние него. Няма съмнение, че неговата власт е неограничена, но като наше лоно, в което се реализира съществуването ни, ние не трябва да бъдем само послушни изпълнители, а едни достойни хора, които знаят какво могат и какво не могат да направят с него. С наше или без наше участие животът си преминава, оставяйки определени спомени за преживени събития, които постепенно избледняват пред неговия край. Най-лошото е, че той има начало и край, в които ние трябва да се поместим.

[1] Бергсон, Анри. Творческата еволюция. С., 1996, с. 236 ↑

[2] Бергсон, Анри. Творческата еволюция. С., 1996, с. 243 ↑

[3] Топалов, М. Среци с Буров. С., 1990, с. 16 ↑

[4] Топалов, М. Среци с Буров. С., 1990, с. 46 ↑

[5] Топалов, М. Среци с Буров. С., 1990, с. 79 ↑

[6] Ясперс, К. Философският смисъл на живота. Сп. „Философия“ №2, 1992, с. 6 ↑

[7] Ясперс, К. Философският смисъл на живота. Сп. „Философия“ №2, 1992, с. 6 ↑

1. АРИСТОТЕЛ

Аристотел прави разлика за отношението към живота на младите като очертава специфичното им разбиране за него. „Младите по характер са склонни към желанията и настроени да вършат това, което пожелаят. Живеят с надежда. Подобно на пияните, младите са горещи поради природата си, но и поради това, че не са претърпели много неуспехи. Живеят главно с надежда, защото надеждата се отнася до бъдещето, докато споменът засяга миналото, а за младите бъдещето е дълго, докато миналото е кратко: в началото на живота си няма какво да си спомнят, докато могат да се надяват на всичко.“^[1]

Възрастните хора имат по-често противоположно на младите поведение. След като са преживели много години и са претърпели много измами и грешки и след като човешките работи по правило вървят зле, те не твърдят нищо с категоричност и вършат всичко в пониска степен, отколкото трябва. Те „предполагат“, „не знаят нищо с положителност“, а като се колебаят, прибавят винаги „може би“, „навярно“, всичко изричат така, нищо — решително... Освен това са подозрителни поради неверието си, а не вярват поради опита си. Поради това нито много обичат, нито много мразят... Малодушни са, понеже са били унижавани от живота.

Не се стремят към нещо велико и изключително, а само към нужното за живота... Живеят не за красивото, а за полезното повече, отколкото е нужно, тъй като са себелюбци; полезното е конкретно благо, докато прекрасното е благо изобщо... Живеят повече със спомена, отколкото с надеждата, тъй като остатъкът от живота им е малък, а отминалото е дълго; надеждата се свързва с бъдещето, а споменът — с миналото. Това именно е причина и за бърливостта им — те непрекъснато говорят за миналото, защото като си го спомнят изпитват удоволствие.^[2]

Младите и старите имат различно отношение към живота, защото той им се представя от различен ъгъл. За едните той предстои, а за другите вече е отминал почти.

Според Аристотел „тялото постига зрелостта си от тридесетата до тридесет и петата година, а душата — към четиридесет и деветата“.

[3] Човек трябва узрее за живота, за да може да бъде в хармония с него, в противен случай ще му бъде много трудно. И това е така, защото животът поставя много изпитания пред нас.

[1] Аристотел. Реторика. С., 1986, с. 124-125 ↑

[1] Аристотел. Реторика: С., 1986, с. 127 ↑

[2] Аристотел. Реторика: С., 1986, с. 127 ↑

2. CEHEKA

А) ЗА ЩАСТЛИВИЯ ЖИВОТ

Щастливо искат да живеят всички, но трудно се стига до щастливия живот, защото най-добре е първо да определим накъде вървим. За Сенека щастливият живот е в хармония с природата. Следователно да живеем добре означава да живеем според природата. Епикур, Платон, Зенон са казвали не как те самите живеят, а как трябва да се живее.^[1]

„Своят живот изживях, извървах на съдбата си пътя.“ Някои изказват презрение към живота, а живеят.^[2]

Б) ЗА КРАТКОСТТА НА ЖИВОТА

Животът е кратък, смята Сенека, а изкуството е дълговечно. Не е малко времето, с което разполагаме, а много го губим. Животът е достатъчно дълъг, предлага ни широки възможности за изпълнение на най-велики замисли, но при условие че целия сме го организирали добре. Но ако го разпиляваме от разпуснатост и нехайство, ако не го харчим за нещо ценно, едва когато ни притисне неумолимата последна минута, разбираме, че без да сме усетили как върви, той вече е отминал. Тъй е: не е кратък животът който получаваме, ние самите го съкращаваме, не бедняци сме, а прахосници на живот. Както най-големите царски съкровища хвъркват за един миг, ако попаднат в ръцете на лоши стопани, ала дори един неголям имот под грижите на добър пазач се увеличава със самото използване, тъй и нашият живот предполага широки възможности за всеки, който добре го разпределя. [3]

Сенека определено смята, че е много важно да знаем как да използваме живота си. Според него един е пленник на ненаситна алчност, друг усилено се вдълбочава в излишни работи трети е подгизнал от вино, четвърти се е схванал от леност и т.н. „Малка е частта от живота, през която живеем. И действително целият останал период е не живот, а чисто и просто време.“[4] Сенека смята колко много хора са разграбвали живота ти, без да усетиш какво губиш, колко часове са ти отнели безсмислената мъка, глупавата радост страстните желания и т.н. „Живеете сякаш Ви е писано вечно да живеете, никога не се замисляте колко сте крехки, не забелязвате колко време е вече изтекло.“[5]

Сенека е убеден, че няма изкуство, което да е тъй чуждо на заетия човек, както изкуството да се живее, нищо не се учи по-трудно. Според Сенека за другите науки има много учители под път и над път, а в някои от тях децата са се изучили тъй, че могат и другите да обучават.

А как да живеем, се учим цял живот и още нещо, което може би повече ще те учуди: цял живот трябва да се учим как да умрем.[6] За

Сенека „десетки велики мъже, след като са се освобождавали от своите тегоби, са се отказвали от богатства, задължения, удоволствия и са прекарвали до края на дните си, учейки се как да живеят, въпреки това много от тях са напускали живота с признанието, че все още не знаят как. Камо ли пък да знаят това ей тези обикновени хора! Вярвай ми, великият мъж, извисил се над всички човешки грижи, се познава по това, че не позволява да бъде прахосан и миг от времето му. Животът му ще продължи изключително дълго защото е бил изцяло на разположение на своя стопанин. Ни час не е минал в безделие и отпуснатост, ни час не е бил под чужда власт, понеже безкрайната пестеливост на пазача му не е откривала нищо, което си е струвало да размени срещу цената на времето.“^[7] Сенека смята, че всеки ускорява хода на живота си и се терзае от мечти по бъдещето от досада към настоящето. „Но оня, който използва всеки миг за себе си, който подрежда всеки ден, сякаш е последният в неговия живот, той нито мечтае за утрешния, нито се страхува от него.“^[8]

Сенека препоръчва да не съдим по бръчките и по белите коси на някой старец, че той е живял дълго. Дълъг е бил не животът му, дълго е било неговото съществуване.

Благополучните дни за нещастните смъртни се нижат най-бързо. По принцип, посочва Сенека, най-кратък е животът на заетия човек.

[1] Луций Аней Сенека. Избрани диалози. С., 1987, с. 251 ↑

[2] Луций Аней Сенека. Избрани диалози. С., 1987, с. 252 ↑

[3] Лиций Аней Сенека. Избрани диалози С., 1987 с. 301 ↑

[4] Лиций Аней Сенека. Избрани диалози С., 1987 с. 302 ↑

[5] Лиций Аней Сенека. Избрани диалози С., 1987 с. 304 ↑

[6] Лиций Аней Сенека. Избрани диалози С., 1987 с. 308 ↑

[7] Луций Аней Сенека. Избрани диалози С., 1987 с. 308 ↑

[8] Луций Аней Сенека. Избрани диалози С., 1987 с. 309 ↑

3. МАРК АВРЕЛИЙ

Според Марк Аврелий, „дори три хиляди години да живееш и десет хиляди по толкова, все пак не забравяй, че всеки губи само живота, който живее и живее само живота, който губи.“^[1] Марк Аврелий смята, че човек може да бъде лишен само от настоящето, понеже само него притежава. Никой не губи това, което няма.

За Марк Аврелий времето на човешкия живот е миг, същността — нещо изтичащо, възприятията — замъглени, връзката на тялото — като цяло лесно разрушима, съдбата — непредвидима, оцеляването на името — спорно. Накратко казано, всичко свързано с тялото е река, а всичко, принадлежащо на душата, сън и дим, животът е война и пребиваване на чужденец, оставащото след смъртта име — осъдено на забрава.^[2]

Във връзка с това Аврелий пита какво може да ни утеши тогава? Само едно — философията. Тя се изразява в това да пазим вътрешния си бог неопетнен и безметежен, надмогнал удоволствието и болката да не допускаме да върши нещо напосоки, лъжливо и лицемерно и да изпитва нужда някой да прави или да не прави нещо.^[3]

Марк Аврелий е убеден, че не само за това трябва да държим сметка, че с всеки изминал ден животът ни се съкращава и остава все по-малка част от него. „Но и друго е нужно да имаш предвид — че ако човек живее дълго, не е ясно дали в този случай ще разполага с достатъчно ум, способен да разбере нещата и да постигне знанието отнасящо се до опита в божественото и човешкото.“^[4]

Марк Аврелий препоръчва да не хабиш останалата част от живота си да се занимаваш наум с другите хора, когато това не води до нещо общополезно. През целия си живот той е внимавал само за това да не би умът му да се отклони в посока, несвойствена за природата на едно мислещо и обществено същество.^[5]

Марк Аврелий препоръчва също да не отстъпваш, сякаш ще живееш десет хиляди години. Сетният час те дебне. Додето живееш, додето може, бъди достоен човек.^[6]

Марк Аврелий изисква настоящия момент да се ползва, като се преценява добре и справедливо. Бъди трезв, когато се отпуснеш. „Обичай умениято, което си усвоил, и си почивай с него. Останалата част от живота си прекарай, като повериш от цялата си душа всичко твое на боговете и без да бъдеш за никого нито тиран, нито роб.“^[7]

Марк Аврелий е убеден че незначителния срок на живота трябва да прекарам съобразно природата и да завърша спокоен и ведър също като маслинен плод, който узрял пада, вдъхновявайки произвелата го земя и изпълнен с благодарност към дървото, което го е родило.^[8]

Според Марк Аврелий, животът ти може да тече винаги щастливо, стига само да вървиш по добрия път и възгледите и действията ти да го следват. Действително това нещо, колко дълго да се живее, един истински мъж трябва да изостави и да не се влюбва в живота, но като се повери на бога за това и повярва на жените, че никой не би избягал съдбата си, да търси начина, по който би преживял колкото се може по-добре живота, който има да живее.^[9]

[1] Марк Аврелий. Към себе си. С., 1986, с. 36 ↑

[2] Марк Аврелий. Към себе си. С., 1986, с. 37 ↑

[3] Марк Аврелий. Към себе си. С., 1986, с. 37 ↑

[4] Марк Аврелий. Към себе си. С., 1986, с. 38 ↑

[5] Марк Аврелий. Към себе си. С., 1986, с. 42 ↑

[6] Марк Аврелий. Към себе си. С., 1986, с. 48 ↑

[7] Марк Аврелий. Към себе си. С., 1986, с. 51 ↑

[8] Марк Аврелий. Към себе си: С., 1986, с. 54 ↑

[9] Марк Аврелий. Към себе си: С., 1986, с. 84 ↑

4. ФРИДРИХ НИЦШЕ

За Ницше много хора живеят сякаш човешкият живот е нещо чудесно, а най-прекрасният плод на това горчиво растение е да знаеш, че преди време други хора са изживели, горди и силни, живота си, някои дълбокомислено други в страдание и отзивчивост, но всички те са ни завещали една поука: „най-добре живее онзи, който не обръща внимание на живота.“^[1] Според Ницше, докато обикновеният човек гледа мрачно, сериозно и страстно на отредения му кратък период от време, онези са знаели как да изминат с олимпийски смях или поне с възвишена насмешка пътя си към безсмъртието и монументалната история. Често слизат с ирония в гроба — какво имало да се погребва! Ф. Ницше е убеден, че единствено това, което винаги ги е гнетяло, са нечистите останки на суетата и животинските нагони, обречени сега на забвение, след като отдавна са били предмет на презрението им. Едно нещо обаче ще живее и то е монограмът на най-съкровената им същност, делата, постъпките, някое рядко вдъхновение, една творба. Те ще живеят, защото потомството не може да се лиши от тях.^[2]

Действително само оставеното след нас ще бъде продължение на нашия живот и едно определено измерение за неговия смисъл. По делата най-често може да се съди за живота на хората и те са онези жизнени жалони, които чертаят неговите следи след тях.

Ф. Ницше преобразува много сполучливо основната мисъл на Рене Декарт:

„Мисля, следователно съществувам.“

(Cogito, ergo sum)

„Живея, следователно мисля“

(Vivo, ergo cogito)^[3]

Много често в своя живот Ф. Ницше се ръководи от мисълта „За другите весел, за себе си — мъдър“ (*Alliis laetus, sibi sapiens*)^[4]

[1] Ницше, Ф. Несвоевременни размишления. С., 1992, с. 98 ↑

[2] Ницше, Ф. Несвоевременни размишления. С., 1992, с. 98 ↑

[3] Ницше, Ф. Несвоевременни размишления. С., 1992, с. 154 ↑

[4] Ницше, Ф. Несвоевременни размишления. С., 1992, с. 170 ↑

5. СЪОРЕН КИРКЕГОР

Според Съорен Киркегор в живота старостта осъществява мечтите на младостта.^[1] За мнозина, смята Киркегор, тъгата е едно от приятните удоволствия в живота. Повечето хора се оплакват, че светът е прекалено прозаичен, че в живота им не става като в романите, където случайността винаги е така благоприятна.^[2] С. Киркегор изтъква, че най-хубавото в живота е времето на първия период на любовта, когато при всяка среща очите откриват и отнасят по нещо ново, за да му се радват.

Много често Киркегор изтъква, че му липсва търпение да живее. „Казват, че господ насища по-лесно стомасите, отколкото очите.“^[3]

В определени ситуации С. Киркегор споделя, че „животът е станал за мен горчива напитка и при това да се взема на капки, бавно като се брои“. Времето минава, животът е рана, казват хората, посочва Киркегор. В тежки моменти Киркегор стига до извода, че „резултатът от моя живот е едно чисто нищо, едно настроение, само един цвят“. И дори прави заключението: „Колко безсмислен и празен е животът.“^[4]

Много често Киркегор си задава въпроса, какъв е смисълът на този живот? Ако разделим хората на две големи групи, то може да се каже, че едните работят за да живеят, а на другите това не е необходимо. Но да работиш, за да живееш, това не би могло да бъде смисъл на живота, защото съдържа противоречие, тъй като тъкмо непрекъснатото създаване на условия трябва да бъде отговорът на въпроса за значението на това, което трябва да бъде обусловено от тях. Животът на останалите по принцип също няма никакъв смисъл, освен да изразходва условията на живот. Ако кажем, че: смисълът на живота е да умрем, като че отново се получава противоречие.^[5]

Определено С. Киркегор смята, че не е господар на своя живот, „аз съм само нишка, която трябва да бъде втъкана в басмата на живота“.^[6]

С. Киркегор споделя, че „животът ми е като вечна нощ. И когато някога умра ще мога да кажа като Ахил: Ти се изпълни, нощно бдение

на твоето съществуване.“^[7]

На въпроса какво е младостта в живота Киркегор отговаря: един сън. Какво е любовта? Съдържанието на този сън.^[8]

- [1] Киркегор, С. Или-или, т.І, С. 1991, с. 83 ↑
- [2] Киркегор, С. Или-или, т.І, С. 1991, с. 85-86 ↑
- [3] Киркегор, С. Или-или, т.І, С. 1991, с. 87 ↑
- [4] Киркегор, С. Или-или, т.І, С. 1991, с. 90-91 ↑
- [5] Киркегор, С., Или-или, т.І, С., 1991, с. 93 ↑
- [6] Киркегор, С., Или-или, т.І, С., 1991, с. 94 ↑
- [7] Киркегор, С., Или-или, т.І, С., 1991, с. 98 ↑
- [8] Киркегор, С., Или-или, т.І, С., 1991, с. 104 ↑

6. ГЕОРГ ЗИМЕЛ

Според Г. Зимел положението на човека в света се определя от това, че при всяко изменение на своето битие и поведение, той във всеки момент се намира между две граници — нашите действия и съдбата; между това, което е висше, и това, което е низше; между най-глупавото и най-мъдрото между най-обширното и между най-ограниченото и т.н.^[1] Освен това, ние всички и навсякъде имаме граница, ние също се явяваме граница. Човекът е нещо, което трябва да бъде преодоляно.^[2] Като цяло животът е безграничен и непрекъснат, докато Аз съм с определени граници. Потокът на живота се установява не само в особеното Аз, но също и във всяко преживявано съдържание, във всяка обективност и т.н. Животът се стреми да се провере през всяка органическа, душевна вещна форма и да излезе зад тази граница.^[3]

Георг Зимел смята, че същностната конституция на живота се явява това, че тя се оказва непрекъснат поток, но при това се оказва затворена в неговия носител и съдържание, образуващи индивидуалния център. Като цяло индивидуалността е повсеместна за живота, а животът е повсеместно индивидуален.

За Г. Зимел животът е движение, което във всеки отрязък включва в себе си нещо друго, което да трансформира в себе си. Какъв би бил животът в своята абсолютност, ако не съществува като „повече живот“.^[4]

Според Г. Зимел, смъртта изначално съществува в живота, но и тя се заключава в преминаването от живота на собствените му предели. Животът и смъртта стоят на една степен на битието на тезис и антитезис.^[5] Според Г. Зимел „животът изобретява а науката открива“.

ПОНЯТИЕТО СЪДБА

Понятието съдба е основано на двойно предположение — преди всичко то се нуждае от „субект“, който сам по себе си и оттук, независимо от всяко „събитие“ съдържа и представлява смисъл, вътрешна тенденция, изискване.^[6]

Наред с тази собствена насоченост на субекта възникват и протичат генетически несвързани с нея определени събития, които допринасят или препятстват тази насоченост, прекъсват нейните процеси или свързват далечното, подчертават в нея определените пунктове или пренасят решения за нейната цялостност. Те си остават разбира се „случайни“, доколкото тяхната причинност, техният собствен ред на събития нямат нищо общо със собствените значения на субекта, с когото те се срещат и когото определят. Обаче своето внимание ние ще насочим не на това, а върху това, че те се сблъскват с даден субективен живот и по този начин получават смисъл вътре в него. Този смисъл не трябва да бъде „разумен той може да бъде възмутителен, разрушителен, непостижим“.^[7]

Г. Зимел смята, че така или иначе възниква специфичност на „съдбата“ — това, че чисто каузално преминаващия ред обективно се вплита в субективния ред определящ отвътре живота и благоприятства и насилва посоката и зависимостта на този живот — получава се в нейния смисъл отнесен към субекта, бивайки повече или по-малко външно, произтичащо по своя собствена причинност, и все така свързано с нашия живот. Там, където отсъства единият от тези елементи ние не говорим за съдба.^[8]

Според Г. Зимел, животното няма чувство за живот, собствено идеална и индивидуална особеност на интенцията, при която произтичащото отвън събитие би могло да се определи или да определя едновременно този живот, благоприятствайки или пречейки да влезе в нея. За Г. Зимел, човешкият живот пребивава в двойствен аспект — от една страна, ние сме отдадени във власт на космическите движения и зависим от тях, от друга, усещаме и въвеждаме нашето индивидуално съществуване от собствения център под своя отговорност и като завършена в себе си форма.^[9]

Георг Зимел смята, че там, където ние говорим за чисто вътрешна съдба, самото Аз съответно се е разделило на субект и обект. Подобно на това, както ние за себе си сме обект на познание, ние сме за себе си и обект на преживяване.

Съдбата определя живота на човека, но само затова, че той е избрал, изхождайки от определена негова родственоост, тези събития, на които той може да им придаде смисъл, позволяващи му да станат негова „съдба“. Ако определено събитие въобще се смята за съдба, съдбата на всеки индивид, това настъпва затова, че ние предполагаме у всички хора наличие на известни решаващи за него жизнени интенции. [10]

Често пъти съдбата се определя от обективни фактори, от друга страна съдбата се определя от тяхната същност. Животът по своята същност постоянно пристъпва в подем и падение, сила и слабост, тъмно и светло, без да губи нито за момент от своята цялостност.

-
- [1] Зиммель, Г. Избранное, т. II, М., 1996, с. 7 ↑
 - [2] Зиммель, Г. Избранное, т. II, М., 1996, с. 11 ↑
 - [3] Зиммель, Г. Избранное, т. II, М., 1996, с. 15 ↑
 - [4] Зиммель, Г. Избранное, т. II, М., 1996, с. 21 ↑
 - [5] Зиммель, Г. Избранное, т. II, М., 1996, с. 85 ↑
 - [6] Зиммель, Г. Избранное, т. II, М., 1996, с. 94 ↑
 - [7] Зиммель, Г. Избранное, т. II, М., 1996, с. 94 ↑
 - [8] Зиммель, Г. Избранное, т. II, М., 1996, с. 94 ↑
 - [9] Зиммель, Г. Избранное, т. II, М., 1996, с. 95 ↑
 - [10] Зиммель, Г. Избранное, т. II, М., 1996, с. 96 ↑

7. АРТУР ШОПЕНХАУЕР

Много често в своите размишления върху живота Артур Шопенхауер се позовава на Волтер, който обичал да казва, че „ние ще оставим този свят точно толкова глупав и лош, колкото сме го заварили при нашата поява“.

За Артур Шопенхауер напълно сигурно е, че за щастието ни е далеч по-важно какви сме, отколкото какво имаме.^[1]

Според Шопенхауер, по-мъдро е да съсредоточим усилията си върху укрепване на здравето и развитието на способностите си, вместо върху придобиването на богатство. „Нормалният човек може да се наслаждава на живота си само чрез неща, които са извън него — собственост, ранг, жена и деца, приятели, общество и т.н., на които се крепи житейското му щастие: затова и то се стопява, щом ги загуби или се разочарова от тях.“^[2] Да сравним този с човек, който притежава изключителни духовни сили, той заключава всичко в себе си. Според Артур Шопенхауер един подобен духовен богаташ се нуждае само от един негативен дар, а именно свободно време, за да формира и развива духовните си способности и да може да се наслаждава на вътрешното си богатство, т.е. само от позволенията през целия си живот, във всеки ден и час да бъде той самият.

„В потвърждение на това виждаме как великаните на духа от всички епохи са ценели най-високо свободното време“.^[3]

Артур Шопенхауер смята, че свободното разполагане с времето е нетипично както за съдбата, така и за природата на човека: защото предназначението му е да използва времето си за доставяне на средства за личното му препитаване и за живота на семейството. Той е син на нуждата, а не свободен интелектуалец. Ето защо свободното време скоро се превръща за обикновения човек в бремене, а накрая дори и в мъка, ако не съумее да го запълни чрез всевъзможни измислени и химерични цели, чрез игри, забави и всякакъв вид увлечения; то дори е опасно за него, защото с основание се твърди, че „difficilis in otio quies“ (опасен е покоят в свободното време).^[4]

Според Артур Шопенхауер, в живота си човек трябва да защитава честта си, защото честта е лицето на съвестта и съвестта е душата на честта.^[5] Затова и славата трябва да се завоюва, а честта просто не бива да бъде загубена.

За Артур Шопенхауер животът не е даден за да му се наслаждаваме, а за да го превъзмогнем, да се справим с него. „Затова и най-щастлив жребий има онзи, който изкарва живота си без преголеми страдания, както духовни, така и физически, а не човекът, комуто са били отредени най-големи радости или най-прекрасни наслади. Който се опитва да съизмери щастието на един живот чрез тях, избира погрешен мащаб. Защото насладите са и си остават отрицателни по характер: ощастливяващото им въздействие е заблуда, която завистта поражда, наказвайки сама себе си. Затова пък страданията създават положителни усещания, затова и липсата им е мерило за житейското щастие. Ако към безболезнеността се прибави и липсата на скука, ние по същество сме постигнали щастие в живота, защото останалото е илюзия.“^[6]

За Артур Шопенхауер „глупакът тича подир насладите на живота и се оказва измамен: мъдрецът избягва злините.“^[7] Артур Шопенхауер е убеден, че „недооценяването на тази истина, към което ни тласка и оптимизмът, е източник на много нещастия. Докато не ни измъчват страдания, неукротимите желания ни мамят с илюзиите за някакво щастие, което въобще не съществува и ни кара да ги преследваме: така си навличаме страданието, което е абсолютно реално. Сетне почваме да жалим за предното състояние на безболезненост, което се простира зад нас като изгубен рай и напразно ни се иска да върнем времето назад. Изглежда сякаш някакъв зъл демон непрекъснато ни подмамва чрез измамните видения и желанията да напуснем безболезненото състояние, което е истинското върховно щастие.“^[8]

Артур: Шопенхауер е убеден че юношата приема на доверие, че светът съществува, за да му се наслаждаваме, че той е дом на положителното щастие, което не спохожда единствено онези, които не умеят да го завладеят. В това го уверяват романи и стихотворения, както и лицемерието на външната привидност, с което светът винаги и навсякъде блести. От този момент животът му се превръща в повече или по-малко обмислен лов на положително щастие, което би трябвало само по себе си да се състои от положителни наслади. Опасностите, на

които се излага, изискват да заложи живота си на карта. И накрая този лов на дивеч, който въобще не съществува, води до непълно реално положително нещастие. То се явява под формата на болки, страдания, болести, загуби, грижи, бедност, позор и хиляди беди. Разочарованието настъпва твърде късно. Затова пък ако се ръководим от изложеното тук правило и планираме живота си така, че да избегнем страданията, т.е. да се опазим от лишения, болести и всякакви беди, то целта ни е реална: така можем да постигнем нещо и то толкова повече, колкото по-рядко химерата на положителното щастие ни отклонява от начертания план.^[9] Артур Шопенхауер смята, че изобщо една от най-страстните и най-разпространените глупости е да се правят големи приготовления за живота, под каквато и да било форма. При тях всъщност се предполага продължителен и наситен със събития житейски път; ала той е определен само на малцина. Колкото и дълго да трае, все ще се окаже прекалено къс за набеязаните планове, тъй като осъществяването им винаги поглъща много повече време, отколкото сме предвидили; освен това те, като всички човешки дела, са изложени на всевъзможни провали и препятствия, тъй че рядко се достига целта. Накрая, дори и да постигнем всичко, излиза, че не сме предвидили промените, които времето извършва с нас самите, т.е. не сме съобразили, че способностите ни да се борим и наслаждаваме не се запазват до края на дните ни. Затова често влагаме усилията си в неща, които, щом най-сетне ги постигнем, вече не ни удовлетворяват; и за подготовката на едно дело пропиляваме години, в които неусетно загубваме и силите за осъществяването му. Нерядко се случва с продължителни усилия и много рискове да натрупаме богатство, а после не може да му се наслаждаваме и се оказва, че сме работили за други; или пък вече не сме в състояние за заемане поста, до който сме се добрали чрез дългогодишни усилия и кроежи: нещата са се уредили твърде късно. В духа на тези неща Шопенхауер привежда думите на Хораций — „Защо ли мъчим клетия си дух с планове за вечността.“^[10] Според Артур Шопенхауер, повод за тази разпространена грешка е неизбежната оптична измама на духовния ни взор, вследствие на която животът, погледнат откъм началото на пътя, ни изглежда безкраен, а от края — твърде кратък.^[11]

За Шопенхауер надарените и благородни хора скоро усвояват уроците на съдбата и схватливо и признателно ги следват: те осъзнават,

че от живота човек може да извлече поуки, но не и щастие, затова с лекота и доволство ще заменят надеждите с прозрения, докато най-сетне рекат като Петрарка: „Не зная друго щастие, освен да уча.“^[12]

Артур Шопенхауер смята, че важен елемент от житейската мъдрост е правилното разпределяне на вниманието ни между настоящето и бъдещето, за да не би едното да ни провали другото. Мнозина са отдадени прекалено на настоящето — това са лекомислени люде. Други — твърде много на бъдещето — те са плашливи и предпазливи. Рядко някой следва точната мярка.^[13] Според Шопенхауер, онези, които чрез стремежи и надежди се пренасят изцяло в бъдещето, винаги гледат напред и нетърпеливо летят към предстоящите събития, които трябва да им донесат истинското щастие, а междуременно оставят настоящето да изтече незабелязано, без да му се насладят, и, въпреки че гледат много мъдро, могат да се сравнят с онези магарета в Италия, на които им завързват за шията пръчка със сено, за да вървят по-бързо, така че непрекъснато то виждат пред себе си и се надяват да го достигнат.

Следователно вместо непрекъснато и изцяло да живеем с планове и грижи за бъдещето или пък да се поддаваме на копнеж по миналото, ние никога не бива да забравяме, че единствено настоящето е реално и сигурно.^[14] За Шопенхауер единствено настоящето е истинско и действително: то е реално изживяно време и ние съществуваме само в него. „Затова винаги трябва да го удостояваме с едно ведро отношение т.е. съзнателно да се наслаждаваме на всеки час, в който не ни спохождат неприятности и болки ще рече да не го помрачаваме чрез кисели физиономии за провалени в миналото надежди или грижи за бъдещето. Защото е извънредно глупаво да пропилявам някой приятен час или умишлено да си го развалям с ядове за минали работи и тревоги за предстоящото.“

„Разглеждай всеки ден като отделен живот.“^[15]

Сенека

Артур Шопенхауер смята, че ние много често пропиляваме хубавите си дни, без да ги забелязваме — едва когато настъпят лоши,

пожелаваме да ги върнем. „С намусени лица допускаме край нас да прелетят хиляди весели, прекрасни часове, без да им се насладим, а после в тежки времена, въздишаме по тях.“^[16]

Артур Шопенхауер приема идеята, че човек е свободен единствено когато е сам. „Едно от основните неща, на които би трябвало да се учи младежта, е как да понася самотата, защото тя е източник на щастие и душевен покой. От всичко дотук следва, че най-добре е онзи, който разчита само на себе си и сам за себе си е всичко.“^[17]

При формирането своята философия на живота Артур Шопенхауер много често се позовава на старите мъдреци като Сенека, Хораций, Ювенал и др. Така например той пише, че „всеки ден е един кратък живот, в който пробуждането е рождение, а сънят — завършек като смъртта“.^[18]

„Каквото да правиш и струваш, мъдрите първо питай как да прекараш живота, без да се мъчиш излишно.“

Хораций

„В името на живота да изтървеш целта на живота.“

Ювенал

„Животът се състои от движение“ казва Аристотел и очевидно е прав, смята Шопенхауер. „Тъй както физическото ни съществуване се осъществява във и чрез непрекъснатото движение, така и вътрешният, духовният ни живот изисква непрекъснато да сме ангажирани, да се занимаваме с каквото и да било, с действия или мислене... Нашето битие е по същество неспирно движение, затова и пълното бездействие скоро става непоносимо, като предизвиква най-ужасна скука.“^[19]

Много често човек изпитва необходимост да полага усилия и да преодолява препятствия, както къртицата да рови. Шопенхауер е убеден, че всеки трябва да живее и да остави и другите да живеят.

В своя анализ на живота Артур Шопенхауер обръща внимание и на съдбата, на нейната роля. Според него, нашият житейски път в

никакъв случай не е само наше собствено дело.

Той е продукт, смята Шопенхауер, на два фактора, а именно на поредицата от случаи и на поредицата от наши решения, които непрекъснато се преплитат и взаимно се модифицират. Казано по-кратко: „съдбата размества картите, а ние играем.“ В живота става като при играта на шах: ние нахвърляме някакъв план, но той остава зависим от действията на нашия противник, а и в живота — от съдбата.^[20]

За Шопенхауер умен е онзи, който не се подвежда от привидната стабилност и предвижда посоките на предстоящата промяна.^[21]

Артур Шопенхауер посочва, че характерна и твърде често проявяваща се във всекидневието разлика между обикновените и издигнатите умове е, че когато първите премислят и преценяват възможните опасности, винаги разпитват и се съобразяват само с това, което вече се е случило, докато другите сами размишляват какво евентуално би могло да се случи и не забравят, че, както твърди една испанска поговорка: „каквото не се случва цяла година, става за няколко минути.“ Наистина, споменатата разлика е естествена, защото е нужен разум, за да предвидиш какво може да се случи, а за да научиш какво е станало, ти трябва само сетива.^[22]

Според Шопенхауер нещастията, големи или малки, са елемент от нашия живот и никога не бива да забравяме това, ала не за да се вайкаме като някой недоволенник, а като разумни хора да развием предвидливостта си в предпазване и предотвратяване на нещастията, независимо дали са причинени от хора или обстоятелства.^[23]

Ние трябва да се готвим за предстоящите събития. Защото целият живот е борба, където отвоюваме всяка крачка. И както казва Волтер: „В този живот човек напредва само с изтеглена кама и умира с оръжие в ръка.“^[24]

Затова е подла оная душа, която, щом се струпат облаци или само се покажат на хоризонта, веднага се свива, губи кураж и се вайка. Нашият девиз е по-скоро: „Не избягвай злината, само поеми по храбро към нея“ (Вергилий).

„Затова живеете храбро и храбро подложете гръд под ударите на съдбата“ (Хораций).^[25] През целия си живот ние сме господари единствено на настоящето си и никога на нещо повече. Разликата е

единствено в това, че на младини виждаме едно дълго бъдеще пред себе си, а към края — дълго минало зад гърба си.^[26]

Артур Шопенхауер смята, че в детството животът се изправя пред нас като театрален декор, гледан от далеч, а на старини го виждаме от непосредствена близост. Шопенхауер изтъква, че онова, което помрачава и дори та превръща в нещастна младежката възраст при всичките ѝ преимущества пред половина от живота, е преследването на щастието с твърдата убеденост, че то съществува някъде. Това поражда непрекъснато измамната надежда, а от нея произлиза неудовлетвореността.^[27]

Артур Шопенхауер е убеден, че много бихме спечелили, ако можехме чрез съвременни напътствия да избием от главата на младежите илюзията, че на този свят може да се постигне кой знае какво. Но в действителност става тъкмо обратното, защото ние опознаваме живота първо чрез литературата, а после — чрез опита. Описаните от нея сцени сияят пред зора ни в зората на нашата младост и ето че започва да ни измъчва копнежът да ги видим осъществени — да докоснем дъгата.

Бодростта и житейската храброст на младостта се дължат отчасти на това, че докато се изкачваме по склона, ние не виждаме смъртта, защото тя е в подножието на отвъдната страна на планината. Но прекрачим ли върха, ние съзираме смъртта, за която дотогава само сме чували, от която заедно с отслабването на жизнените ни сили секва и житейският ни кураж; така една мрачна сериозност измества младежкия плам и се изписва и на лицето. Докато сме млади, каквото и да приказваме, смятаме живота за безкраен и в съответствие с това си пилеем времето. Колкото повече остаряваме, толкова повече почваме да го пестим. Защото на късна възраст всеки изживян ден събужда усещането, сродно с онова, която изпитва при всяка крачка осъденият, поведен към ешафода.^[28]

Според Артур Шопенхауер, от гледна точка на младостта животът представлява едно безкрайно дълго бъдеще; от гледна точка на старостта той е съвсем кратко минало; така че в началото ни се представя тъй, сякаш разглеждаме нещата през обектива на оперния бинокъл, а накрая — през окуляра.^[29]

Артур Шопенхауер смята, че трябва да стигнеш старини, т.е. да си живял дълго, за да осъзнаеш колко къс е животът. Самото време в

младините ни минава с твърде бавна крачка; затова и първата четвърт от живота ни е не само най-блажената, но и най-продължителната и оставя далеч повече спомени, така че всеки би могъл да разкаже за нея повече отколкото за другите две.^[30]

Според Артур Шопенхауер; колкото повече старее човек, толкова по-несъзнателно живее. Нещата прелитат край нас, без да ни правят впечатление, тъй както не забелязваме и произведение на изкуството, което сме виждали хиляди пъти: вършим там каквото трябва, а после не помним направили ли сме го или не. Следователно колкото по-несъзнателно живеем, колкото повече се устремяваме към пълната безсъзнателност, толкова по-бързо лети животът. В детството поради новостта на предметите и случките всичко достига до съзнанието ни, затова и денят е необозримо дълъг. Същото преживяваме и при пътуване, когато един месец ни се струва по-продължителен от четири, прекарани у дома.^[31]

Артур Шопенхауер счита, че в младостта преобладава интуицията, на старини — мисленето, затова и тя е време за поезия, а те — по-скоро за философия.^[32]

Артур Шопенхауер е убеден, че само онзи, който дочака старостта, придобива пълна и адекватна представа за живота, като обгръща с взора си неговата цялостност и естественият му ход, и то не като другите — само от началото, но и от края, като до дъно осъзнава най-вече нищожността му, докато останалите още са в плен на заблудата, че „истинското“ тепърва ще дойде.^[33]

В крайна сметка Артур Шопенхауер стига до извода, че „който живее дълго, преживява много беди“.^[34]

[1] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 34 ↑

[2] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 50 ↑

[3] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 53 ↑

[4] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 54 ↑

[5] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 71 ↑

[6] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 112 ↑

[7] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 112 ↑

[8] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 112 ↑

[9] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 112-113 ↑

[10] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 117 ↑

[11] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 117 ↑

[12] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 118 ↑

[13] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 119 ↑

[14] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 120 ↑

[15] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 120 ↑

[16] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 121 ↑

[17] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 126 ↑

[18] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 138 ↑

[19] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 141 ↑

[20] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 168 ↑

[21] Случайността играе толкова голяма роля във всички човешки дела, че когато се опитваме с линия да предотвратим далечна опасност, поради непредвидимия ход на събитията на тази опасност често изчезва и не само жертвите се оказват напразни, но и в новата ситуация предизвиканата от тях промяна направо ни вреди. Затова в приготовленията си не бива да се съобразяваме с далечното бъдеще, а

да разчитаме на случайността и храбро да гледаме на опасността с надежда, че и тя, като повечето буреносни облаци, ще ни отмине. ↑

[22] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 171 ↑

[23] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 172 ↑

[24] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 174 ↑

[25] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 175 ↑

[26] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 176 ↑

[27] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 179 ↑

[28] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост, С., 1991, с. 181 ↑

[29] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост, С., 1991, с. 182 ↑

[30] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 182 ↑

[31] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 185 ↑

[32] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 186 ↑

[33] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 187 ↑

[34] Шопенхауер, Артур. Афоризми за житейската мъдрост. С., 1991, с. 193 ↑

8. АЛБЕР КАМЮ

Албер Камю поставя проблема за самоубийството като изтъква, че много хора умират, защото смятат, че не си струва животът да бъде живян.^[1] „Познавам и други, които се оставят да бъдат убити парадоксално в името на идеи и илюзии, представляващи за тях смисъл на живота (това, което приемаме като основание за живот, е в същото време великолепно основание за смърт). Ето защо считам, че смисълът на живота е най-неотложният въпрос. Как да отговорим на него? Защо хората губят смисъла на живота и посягат на самоубийство?“^[2]

Според Албер Камю, самоубийството винаги е било разглеждано като социално явление. Подобна постъпка се подготвя в дълбините на сърцето, както и една велика творба. Да се самоубиеш това означава да признаеш, че си надмогнат от живота, че не го разбира.^[3] Естествено никога не е лесно да живееш. „Човек продължава да извършва движенията, наложени му от съществуването, по много причини, първата от които е навикът. Да умреш доброволно, предполага да си прозрял, макар и инстинктивно, смехотворната същност на този навик, отсъствието на каквато и да било по-дълбока причина да живееш, безсмислието на това всекидневно движение и безполезността на страданието.“^[4]

Албер Камю смята, че ако се замислят за собственото си самоубийство, всички здрави хора ще стигнат без повече обяснения до заключението, че има пряка връзка между това усещане и стремежа към небитието.

За Камю има връзка между абсурда и самоубийството и дори, че то се превръща в разрешаване на абсурда.^[5]

В привързаността на човека към живота има нещо по-силно от всички неприятности на света.

Решенията на плътта са не по-малко важни от решенията на духа, а плътта отрича унищожението.

„Ние добиваме навик да живеем, преди да придобием навик да мислим.“^[6] Въпреки това човек се самоубива, защото животът не си струва да бъде живян, ето една несъмнена истина.^[7]

Според Ал. Камю, човек се разкрива с играта си също така добре, както и с конкретните си пориви.

Централно място във философията на живота на Ал. Камю заема проблемът за абсурда. „Обикновената «грижа» стои в началото на всичко.“^[8]

Албер Камю смята, че времето ни носи, както и всички дни от невзрачния живот. Но винаги настъпва момент, когато трябва ние да го понесем. Човек принадлежи на времето и, сграбчен от страха, открива в него най-злия си враг. Всеки следващ ден той е желал да дойде следващият ден, а всичко в него трябвало да го отхвърля. В този бунт на плътта се състои абсурдът.^[9]

Албер Камю смята, че абсурдът може да се разкрие под различна форма. На първо място в природата има абсурд, че се изменя и придобива изглед на нещо чуждо и първично. На второ място, че хората също излъчват нещо нечовешко. Абсурдът се състои също в това безпокойство пред нечовешкото у самия човек. На трето място, идвам най-сетне до смъртта и до усещането, което имаме за нея. Камю се учудва как всички живеят сякаш никой „не знае“ за нея. Така е защото в действителност нямаме опит в смъртта. Експериментирано е буквално само това, което е изживяно и осъзнато.^[10]

Да разбере света, за човека означава да го доведе до човешкото, да го бележи със своя печат. „Пропастта между увереността в собственото ми съществуване и съдържанието, което се опитвам да придам на тази убеденост, никога няма да бъде запълнена. Аз ще бъда вечно чужденец за себе си.“^[11] Умът също ми казва, посочва Камю, по свой начин, че този свят е абсурден.

„Сам по себе си светът е неразумен, това е, което може да се каже. Абсурдното се състои в сблъсъка между ирационалното и безумната жажда за яснота, чийто зов отеква дълбоко в душата на човека. Абсурдът зависи толкова от човека, колкото и от света.“^[12] Той е в момента тяхната единствена връзка. Той ги скрепява един с друг, както само омразата може да свързва същества.

Пред нас е един свят, където господства противоречието, антиномията, тревогата или безсмислието.^[13]

За Камю ирационалното, човешкият стремеж и абсурдът, който изплува от тяхната среща, ето трите действащи лица на драмата, която по необходимост трябва да завърши според всичката логика, съдържаща се в едно съществуване.^[14]

Според Ал. Камю усещането за абсурда не се покрива с идеята за абсурда. То поставя основите и това е всичко. Абсурдът може да бъде изявен и като сравним последиците от разсъждението с логичната действителност, която искаме да установим. Във всички тези случаи, от най-простия до най-сложния, безсмислието ще бъде толкова по-голямо, колкото повече ще се увеличава пропастта между частите на това сравнение.^[15]

Абсурдът по необходимост е едно разделение. Той не се състои нито в единия, нито в другия от сравняваните елементи. Той се поражда от техния сблъсък.^[16] „Ако се позова на разума, мога да кажа, че абсурдът не се състои в човека, нито в света, а в тяхното общо присъствие... Не може да има абсурд извън човешкия разум. Така абсурдът, като всички неща, свършва със смъртта. Но също така не може да има абсурд извън този свят. За мен единствената даденост е абсурдът. Проблемът е да узнаем как да се измъкнем от него и дали самоубийството е, което трябва да произтече от този абсурд.“^[17]

За Камю абсурдът има смисъл само тогава, когато не се примирява с него. Човек, осъзнал абсурда, остава завинаги свързан с него.

В някакъв смисъл за Камю абсурдът става бог. Според него ние се обръщаме към бога само, за да получим невъзможното. Камю вижда, че Лев Шестов открива фундаменталното безсмислие на цялото съществуване, той съвсем не заявява: „ето абсурда“, а: „ето Бог“, нему трябва да се уповаваме, дори той да не отговаря на нито една от нашите разумни категории.^[18]

Впрочем, ако приемем, че абсурдът е противоположност на надеждата, виждаме, че за Шестов екзистенциалистката мисъл допуска абсурда, но го открива, само за да го разпръсне. За Шестов разумът е неплоден, но има нещо отвъд разума. За абсурдния дух разумът е неплоден и отвъд него няма нищо. В този смисъл е и сентенцията, че „без бряг е времето.“

За Албер Камю няма нищо по-дълбоко от възгледа на Киркегор, според който безнадеждността не е факт, а положение на грях. А именно грехът отдалечава от бог.^[19] „Абсурдът, който е метафизично положение на съзнателния човек, не води към бог. Може би това понятие ще се изясни, ако си позволя да се произнесе тъй странно: абсурдът е грях без бог.“^[20]

Албер Камю смята, че трябва да живеем в това положение на безсмислието. „Аз знам на какво е основано то — на този разум и на този свят, опрени един до друг, без да могат да се слоят.“^[21]

За Камю мисълта на човека е преди всичко неговият стремеж. Мисълта дава на съвременната тревога възможност за успокоение в познатата околна среда на вечността. Абсурдният дух няма такъв късмет. За него светът не е нито толкова рационален, нито до такава степен ирационален. Той е единствено и само неразумен.^[22]

Албер Камю смята, че преди въпросът беше да се узнае дали животът трябва да има смисъл, за да бъде изживян. Напротив, сега излиза, че той ще бъде толкова по-добре изживян, колкото е по-безсмислен. Да изживееш един опит, една съдба означава да ги приемеш непълно. Впрочем съдбата не може да бъде изживяна, когато се знае, че е безсмислена, ако не се прави всичко абсурдът да се задържи пред погледа в светлината на съзнанието. Да отречем една от частите на съпоставката, от която той живее, означава да се отдалечим от него.^[23] Да премахнем съзнателния бунт, означава да заобиколим проблема. „Да живееш — посочва Камю — означава да съживяваш абсурда. А да го съживяваш, значи преди всичко да го съзерцаваш. Абсурдът умира, когато не го гледаме. По този начин бунтът се очертава като една от малкото силни философски позиции. Той е постоянно сблъскване на човека с неговата неяснота. Той е желание за една невъзможна смисленост. Той поставя под съмнение света във всяка своя секунда. Както опасността предоставя на човека незаменим случай да си го възвърне, така метафизическият бунт разстила съзнанието в целия опит. Той е постоянното самоприсъствие на човека. Той не е порив, той е без надежда. Бунтът е само увереност в смазващата съдба, а не примирението, което би трябвало да я придружава.“^[24]

Според Албер Камю, съзнание и бунт — тези отрицания са обратни на отстъплението. Всичко несъвместимо и страстно в едно

човешко сърце ги раздвижва в противовес на неговия живот. Работата е да умреш непримирил се, а не в съгласие. Абсурдният човек може само да черпи и да се самоизчерпи. Абсурдът е неговото най-трайно самовглъбяване, което той непрестанно поддържа в самото усилие, защото знае, че със съзнанието и ежедневния бунт той доказва единствената си истина — предизвикателството.^[25]

Албер Камю счита, че преди да срещне абсурда, обикновеният човек живее със своите цели, с грижата за бъдещето или оправданието. Той оценява своите възможности, разчита на това, което ще му се случи по-късно, на пенсията си, на работата, на синовете си. Вярва, че все още нещо в неговия живот може да бъде направлявано. Въсщност той действа, сякаш е свободен, ако ще всички факти да се обединяват, опровергавайки тази свобода. Абсурдът разклаща всичко из основи.^[26] Човек мисли, че е свободен и действа като такъв, но всякакви морални и социални предразсъдъци изпитваме върху себе си, като ни ограничават. Така абсурдният човек разбира, че действително не е бил свободен.^[27]

За Камю, човек не избира. Абсурдът и излишъкът живот, който той носи, не зависят следователно от волята на човека, а от нейната противоположност — смъртта.^[28]

В крайна сметка Камю смята, че извлича от абсурда три заключения — моя бунт, свобода и моята страст.

Ал. Камю се опитва да определи какво в същност е абсурдният човек? „Този, който, без да го отрича, не прави нищо с оглед на вечното, не защото стремежът му е чужд. Той просто предпочита своята смелост и своя разсъдък. Смелостта го учи да живее без призвание и да се задоволява с това, което има, разсъждението му показва докъде се простират границите му. Убеден в своята премерена свобода, в своя бунт без бъдеще и в своето мимолетно съзнание, той продължава да се лута във времето на своя живот“.^[29]

Албер Камю е убеден, че абсурдът не освобождава, той оковава. „Да не вярва в дълбокия смисъл на нещата е свойствено на абсурдният човек. Той оглежда, складира и изгаря всичките въодушевени или възхитени лица. Времето върви с него. Абсурдният човек не се отделя от времето.“^[30]

Албер Камю смята, че в живота няма вечна любов, освен неосъществената. Няма страст без борба. Човек иска да бъде нещо в

своя живот. Да твориш, означава да дадеш форма на своята съдба.^[31]

За Албер Камю философията се явява учителка на живота. Според него погрешно е да се твърди, че животът е постоянен избор. „Но е вярно и това, че не може да си представим живота, лишен от всякакъв избор.“^[32] Затова, човекът е единственото същество, което се отказва да бъде това, което е.

„По-добре да умреш прав, отколкото да живееш на колене“, казва Ал. Камю.^[33] За да живее човек, той трябва да се бунтува, но при този бунт обезателно трябва да се уважават границите. „Аз се бунтувам, следователно ние съществуваме.“³³

Много често Ал. Камю определя бунта като метафизичен. Той е насочен против съдбата и против целия свят. Този бунт е метафизичен, доколкото оспорва крайните цели на човека и Вселената. От своя страна самият бунт е парадоксален, защото се стреми към някакъв ред.

[1] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 102 ↑

[2] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 102 ↑

[3] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 102 ↑

[4] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 102 ↑

[5] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 104 ↑

[6] Камю, Албер. Митът за Сизиф С., 1982, с. 105 ↑

[7] Камю, Албер. Митът за Сизиф С., 1982, с. 107 ↑

[8] Камю, Албер. Митът за Сизиф С., 1982, с. 109 ↑

[9] Но не в буквалния смисъл. Не става дума за дефиниция, а за изброяване на чувствата, които могат да съдържат безсмислие. Когато изброяването завърши, това все пак не означава, че абсурдът е изчерпан. ↑

[10] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 111 ↑

[11] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 114 ↑

[12] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 115 ↑

[13] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 117 ↑

[14] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 120 ↑

[15] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 122 ↑

[16] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 122 ↑

[17] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 122-123 ↑

[18] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 125 ↑

[19] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 130 ↑

- [20] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 130 ↑
- [21] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 130 ↑
- [22] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 136 ↑
- [23] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 139 ↑
- [24] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 140 ↑
- [25] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 141 ↑
- [26] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 142 ↑
- [27] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 143 ↑
- [28] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 147 ↑
- [29] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 149 ↑
- [30] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 153 ↑
- [31] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 187 ↑
- [32] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 124 ↑
- [33] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 128 ↑
- [33] Камю, Албер. Митът за Сизиф. С., 1982, с. 134 ↑

9. ХОСЕ ОРТЕГА-И-ГАСЕТ

Хосе Ортега-и-Гасет смята, че човек е обречен да действа, но за да го прави, трябва да мисли. „Ние живеем не за да мислим, а напротив мислим, за да живеем.“^[1]

Животът на човека, смята Гасет, винаги се движи по ръба на пропастта и неговата съдба е да се опита да запази равновесие.

Човекът се различава от останалите същества и по това, че му е присъщо да се загубва в дебрите на своя живот, да изчезне вътре в самия себе си.^[2]

Именно в живота ние съществуваме. Според Гасет, съществуването винаги предполага съпротива. Хосе Ортега-и-Гасет смята, че ние не задаваме живота на самите себе си, а ние го срещаме и то именно тогава, когато срещаме самите себе си.^[3] В резултат на това ние може да изберем в него едно или друго свое място, но като цяло на никого не е дадена възможността да избере за себе си жизнения си свят. Ние не можем да изберем своя век, месец, число, още повече някакъв свят, където бихме искали да съществуваме. Животът, т.е. жизненото или човешкото битие, не понася каквато и да е подготовка, предварителния опит. Животът е изстрел в упор.^[4] Според Гасет, като цяло нашият живот не е представен пред нас в готов вид, на всеки е съдено да го осъществи, сътвори. „Животът, както той е зададен, е съвършено пуст и човек е обречен постепенно да го запълни, настани.“^[5] Това е същността на нашите жизнени дела. На никое растение, на никое животно нищо подобно не му се полага да предприеме.

Човекът е изправен пред различни възможности. Пред това разнообразие на човек не му остава нищо друго, освен да реализира своята свобода. Във връзка с това Хосе Ортега-и-Гасет повтаря думите на Питагор „*Quod vitae sectabor iter.*“ („Какъв път в живота аз да избира“) По този начин човек е изправен пред избора на много обстоятелства, които му предлагат много варианти. Така, че животът е един кръстопът, едно постоянно съмнение, което обаче е изпълнено с

надежда. От своя страна обаче животът на всеки човек е непредаваем, никой не може да ни замени в избора на личното дело.^[6]

Говорейки за живота обикновено забравяме наглед най-същественото — нашият живот винаги и преди всичко е изясняване на възможното. Нашият живот е път, където се пресичат различни възможности, които ние трябва да изберем.

Да живееш значи да попаднеш в орбитата на определени възможности.^[7] Според Гасет да живеем значи да попаднем в кръга на обстоятелствата или на света. Това е изначалното значение на понятието „свят“. Това е съвкупност от наши жизнени възможности. „Животът е преди всичко нашият възможен живот, това, което ние сме способни да станем и как да изберем възможното — наше решение е това какво в действителност да станем.“^[8] За Гасет да живееш значи да бъдеш вечно осъден на свобода, вечно да решаваш какво ти да станеш в този свят. Не е правилно, че в живота „решават обстоятелствата“. Напротив: обстоятелствата са винаги новата дилема, пред която сме заставени да вземем решение. Решава обаче нашият характер.^[9]

Гасет смята, че да живееш, значи да се вживяваш в света. „Да живеем означава да се чувстваме ограничени и по тази причина да сме задължени да се съобразяваме с онова, което ни ограничава.“^[10] В живота си човек трябва да служи на нещо висше. Животът е зов, според Гасет, към всичко съществуващо, с което ще влезем в борба с него. Според Гасет, човешкият живот и всичко имащо отношение към него има постоянен, абсолютен риск.

В определена степен, животът не е нещо веднъж завинаги дадено. „Животът е това, което ние трябва да създадем за себе си.“^[11]

За Гасет, да живееш значи на първо място да приложиш максимално усилия, за да възникне това, което още не е, за да възникне самият човек. „Обаче животът не е просто човек, т.е. не просто живееш, животът е преди всичко драма, под ударите на която човек съди за плановете на последните сили, претърпявал е корабкрушение в света. Животът е подложен на различни превратности. Животът отговаря на едно, в най-висша степен оригинално условие — че ние винаги може да го оборим. Човек във всеки момент може да прекрати съществуването си.“^[12]

Според Гасет, в определена степен светът е жизненият ни хоризонт. „Да живееш значи да реагираш на нашата абсолютна незащитеност, да създаваш надеждност за някакъв свят, да вярваш, че светът е такъв какъвто той е, че да съобразим с него нашия живот, за да живеем.“^[13]

В определена степен животът е време, както показва Дилтай и потвърди по-късно Хайдегер. Човекът във всеки момент от своя живот се намира в определена възрастова фаза — възрастта е постоянно пребиваване на човека в отрязъка от отпуснатото му немного време.^[14]

Гасет смята, че животът е непредаваем, всеки живее не само за себе си, с една дума да живееш това значи да си самотен, пълна самота. От друга страна, нашият живот е невероятна жажда за общуване, общество и преживявания. „Животът — това е животът на всеки и всеки е длъжен да преживее изключително своя живот и то изключително сам.“^[15] Във връзка с това Гасет добавя, „ако ви болят зъбите, то те болят вас, а не някой друг. Това е ваша болка. Моите проблеми и моята печал винаги са мои. Моя живот съм обречен да съзиждам само аз.“^[16] Определено може да се каже, че нашият живот е постоянно преминаване от едно към друго. В това отношение Гасет смята, че човек е самовгълбено животно, а животът е ритуал, и то твърде сложен. Животът на всеки човек е уникален, за него това е някаква коренна, фундаментална реалност.^[17] „Да встъпиш в живота се оказва да си захвърлен в обстоятелствата, в хаотично и враждебно сборище.“^[18] Животът винаги е насочен към бъдещето. „Ние изначално сме ориентирани към бъдещето, като че ли сме захвърлени в него. Обаче бъдещето е нещо съществено, проблематично — то е лишено от конкретен образ, не може да го настъпиш по краката.“^[19] Какво ще бъде в такъв случай? За Гасет, „бъдещето е винаги многообразно, то е маса възможности на това, което е способно да се реализира“. Да се реализират могат най-различни възможности достигащи до противостоящи една от друга. Оттук и парадоксалната и твърде съществената за нашия живот ситуация: в човека няма друго средство за ориентиране на себе си по отношение на бъдещето, освен да овладее миналото, образа на което е ясен, конкретен и неизменен. Именно затова да живееш значи да осъзнаеш себе си захвърлен в бъдещето, ние отскачаме от него като от гранитна скала и попадаме в

миналото, от което на свой ред се отблъскваме, за да може отново да го достигнем. Само в миналото ние намираме сред бъдеще реалност.

Ние не помним миналото „просто така“. Ние помним миналото затова, защото очакваме бъдещето и предвид него. Само в миналото човек може да хване кораба, с който ще отплува в невидимото бъдеще. [20]

Хосе Ортега-и-Гасет смята, че човек често пъти изпада в отчаяние, то не е нещо външно на него, което може да настъпи или да не настъпи, не и да се освободи от него когато му хрумне. Човек започва да разбира отчаянието като своя същност, своя натура. „Животът в самота всъщност не е нищо друго, освен отчаяние.“ [21]

[1] Хосе Ортега-и-Гасет. Человек и люди. Избранные труды. М., 1997, с. 489 ↑

[2] Хосе Ортега-и-Гасет. Человек и люди. Избранные труды. М., 1997, с. 501 ↑

[3] Хосе Ортега-и-Гасет. Человек и люди. Избранные труды. М., 1997, с. 504 ↑

[4] Хосе Ортега-и-Гасет. Человек и люди. Избранные труды. М., 1997, с. 504 ↑

[5] Хосе Ортега-и-Гасет. Человек и люди. Избранные труды. М., 1997, с. 505 ↑

[6] Хосе Ортега-и-Гасет. Человек и люди. Избранные труды. М., 1997, с. 517 ↑

[7] Хосе Ортега-и-Гасет. Восстание масс. Избранные труды. М., 1997, с. 62 ↑

[8] Хосе Ортега-и-Гасет. Восстание масс. Избранные труды. М., 1997, с. 66 ↑

[9] Хосе Ортега-и-Гасет. Восстание масс. Избранные труды. М., 1997, с. 66 ↑

[10] Хосе Ортега-и-Гасет. Восстание масс. Избранные труды. М., 1997, с. 75 ↑

[11] Хосе Ортега-и-Гасет. Размышления о технике. Избранные труды. М., 1997, с. 190 ↑

[12] Хосе Ортега-и-Гасет. Вокруг Галилея. Избранные труды. М., 1997, с. 254 ↑

- [13] Хосе Ортега-и-Гассет. Вокруг Галилея. Избранные труды. М., 1997, с. 254 ↑
- [14] Хосе Ортега-и-Гассет. Вокруг Галилея. Избранные труды. М., 1997, с. 260 ↑
- [15] Хосе Ортега-и-Гассет. Вокруг Галилея. Избранные труды. М., 1997, с. 298 ↑
- [16] Хосе Ортега-и-Гассет. Вокруг Галилея. Избранные труды. М., 1997, с. 298 ↑
- [17] Хосе Ортега-и-Гассет. Вокруг Галилея. Избранные труды. М., 1997, с. 302, 305 ↑
- [18] Хосе Ортега-и-Гассет. Вокруг Галилея. Избранные труды. М., 1997, с. 313 ↑
- [19] Хосе Ортега-и-Гассет. Вокруг Галилея. Избранные труды. М., 1997, с. 323 ↑
- [20] Хосе Ортега-и-Гассет. Вокруг Галилея. Избранные труды. М., 1997, с. 323 ↑
- [21] Хосе Ортега-и-Гассет. Вокруг Галилея. Избранные труды. М., 1997, с. 353 ↑

10. ЖАН ПОЛ САРТР

Според Жан Пол Сартр, човек просто съществува, ала не само като такъв, какъвто се възприема актуално, но и като такъв, какъвто иска да бъде, затова човек не е нищо друго освен това, което сам си направи.^[1] Избирайки да бъдем това или онова ние в същото време утвърждаваме ценността на това, което избираме, защото не можем да изберем лошото.

Ж. П. Сартр, споделя възгледа на Достоевски, че ако Бог не съществуваше, всичко щеше да е позволено. От своя страна смята Сартр, човекът е свободен, той е осъден да бъде свободен. „Осъден, защото не се е сътворил сам, но въпреки това е свободен, защото веднъж захвърлен в света, той е отговорен за всичко, което прави.“^[2]

За Сартр, човекът е бъдещето на човека. Декарт казва, изтъква Сартр, че човек трябва да надмогне по-скоро себе си, отколкото света. „Човекът не е нищо друго освен своя собствен проект, той съществува само доколкото се реализира, така че човек не е нищо друго освен съвкупността от своите действия, нищо друго освен своя собствен живот.“^[3]

Ж. П. Сартр смята, че, „за да достигна до някоя истина за себе си, аз трябва да премина през другия. Другият е неотделим от моето съществуване и от познанието, което имам за себе си. При тези условия разкриването на собствената им съвкупност е разкриване и на другия като поставена пред лицето ми свобода, която желае и мисли в съгласие с мен или противоположно на мен.“^[4]

Според Ж. П. Сартр има универсалност на човека, тя обаче не е даденост, а непрестанно бива конструирана. Човекът сам себе си прави, той не е изначално осъществен, готов, той сам се прави, избирайки морала си, а натискът на обстоятелствата е такъв, че той не може да не избира.^[5] За Сартр нашата свобода зависи от другите, а тяхната от нашата.

Сартр е убеден, че човекът се реализира като човек не като забягва в себе си, а като търси постоянно цел извън себе си, която цел е

някакво освобождаване, някаква конкретна реализация.^[6]

[1] Сартр, Ж.П. Екзистенциализмът е хуманизъм. С., 1997, с. 31 ↑

[2] Сартр, Ж.П. Екзистенциализмът е хуманизъм. С., 1997, с. 42-43 ↑

[3] Сартр, Ж.П. Екзистенциализмът е хуманизъм. С., 1997, с. 57, 59 ↑

[4] Сартр, Ж.П. Екзистенциализмът е хуманизъм. С., 1997, с. 65 ↑

[5] Сартр, Ж.П. Екзистенциализмът е хуманизъм. С., 1997, с. 74 ↑

[6] Сартр, Ж.П. Екзистенциализмът е хуманизъм. С., 1997, с. 87 ↑

11. НИКОЛАЙ БЕРДЯЕВ

В своите анализи Бердяев се опитва да намери смисъла на живота. Според него тъгата е силно свързана и с отблъскването от онова, което хората наричат „живот“, без да си дават сметка какво точно значи тази дума. В силата на „живота“ има безумна тъга.^[1] Бердяев смята, че теорията е суха, а зелено е дървото на живота. За Бердяев това, което се нарича „живот“, често пъти е само всекидневие, което се състои от грижи. Н. Бердяев посочва, че е станал философ и попаднал в плен на „теорията“, за да се освободи от неизразимата тъга на всекидневния живот. „Философската мисъл винаги ме е освобождавала от смазващата тъга на «живота», от неговата грозота. Противопоставях «битието» на «творчеството». Творчеството не е «животът», творчеството е пробив и извисяване, то се издига над «живота» и се устремява отвъд границите отвъд пределите към трансценденталното. Тъгата извира от «живота», от здрача и мъглата на «живота» и е устремена към трансценденталното. Творчеството е именно придвижване към трансценденталното. То поражда образа, който е различен от този «живот»... В света на творчеството всичко е по-интересно, по-значително по-оригинално, по-дълбоко, отколкото в действителния живот, в историята или пък в света на размислите и отраженията.“^[2]

Според Н. Бердяев, всекидневността, повторемостта, подражанието, еднообразието, сковаността, крайността на живота предизвикват усещане за скука, притеглят към пустота. А когато настъпи моментът на пасивност по отношение на притеглянето към пустотата на този низш свят, когато от слабост светът започне да изглежда пуст, плосък, лишен от измерението на дълбочината, тогава скуката става дяволско състояние, предвкусване на небитие. В това състояние страданието идва като спасение, защото в него има дълбочина.^[3]

Н. Бердяев посочва, че мнозина казват, че са влюбени в живота. „Никога не съм могъл да кажа подобно нещо, но съм влюбен в

творчеството, в творческия екстаз. Крайността на живота предизвиква тъжни чувства. Интересен е само човекът, който се мъчи да постигне безкрайността. Аз винаги съм бягал от крайността на живота. Това отношение към живота направи така, че не овладях изкуството да живея, не съумях да използвам живота. За «изкуството да се живее» трябва да се съсредоточим върху крайното, да потънем в него, трябва да обичаш да живееш във времето.»^[4]

Н. Бердяев, за да подсили своя анализ, се позовава на Карлайл, който посочва, че нещастieto на човека, идва от неговото величие, от това, че в него има безкрайност, от това, че той не може да се погребее окончателно в крайното. „Обективният“ свят, „обективният живот“ са погребване в крайното. И най-съвършеното в крайното е пак погребване. Затова животът е нещо като умиране на безкрайното в крайното, на вечното във временното.^[5]

За Н. Бердяев животът е преди всичко движение, основано на промяната, обърната към бъдещето.

[1] Бердяев, Н. Самопознанието. С., 1993, с. 54 ↑

[2] Бердяев, Н. Самопознанието. С., 1993, с. 55 ↑

[3] Бердяев, Н. Самопознанието. С., 1993, с. 55-56 ↑

[4] Бердяев, Н. Самопознанието. С., 1993, с. 56 ↑

[5] Бердяев, Н. Самопознанието. С., 1993, с. 56 ↑

12. КАРЛ ЯСПЕРС

Карл Ясперс се спира върху страха от живота. Той смята, че „редом с фактическите успехи в рационализирането и универсализирането на порядъка на съществуването нараства и съзнанието за разруха, стигащо до страх от загуба на онова, за което си струва да се живее.“^[1]

Върху съсипването на човешкия живот оказва влияние апаратът, който той сам е създал. Този апарат го откъсва от подема му и го превръща в проста функция. Това от своя страна формира в човека „един може би небивал досега страх пред живота“^[2], който се превръща в зловещ спътник на съвременния човек. Той се страхува заради виталното си съществуване, което, постоянно застрашено, повече от всякога е в центъра на вниманието, но той изпитва и един съвсем друг страх за своето самобитие, до което не смогва да се издигне.^[3]

Страхът се разпростира върху всичко. Той засилва усещането за несигурност пред трудностите на живота, в работата, в болестите, старостта. „Стане ли съществуването душевно непосилно поради невъзможността дори само да се проумее неговият смисъл, човекът търси убежище в болестта си, която го приема закрилнически като нещо обозримо. Защото в гранични ситуации, които просто като житейски опит го разсипват вътрешно, човекът се нуждае или от самобитието на свободата или от някаква обективна опора.“^[4]

Страхът пред живота толкова се засилва от ден на ден и стига до съзнанието, че потъваш като изгубена точка в празното пространство, тъй като всички човешки отношения са до време. „Само кратко време трае работата, която свързва хората в общност. В еротичните отношения въпросът за задължителност дори изобщо не се поставя. На никого не може да се разчита, самият аз не се обвързвам с друг абсолютно. Оставят сам оногова, който не участва в това, което правят всички. Заплахата да бъдеш захвърлен на произвола поражда съзнанието за истинска изоставеност, която тласка човека от

мимолетното лекомислие към груб цинизъм, а после и към страх. Съществуването като че ли изобщо не е нищо друго освен усещане за страх.“^[5]

В успокояването на човека и за намаляване на неговия страх са впрегнати много институции. Организацията култивира съзнание за някаква принадлежност. Апаратът обещава сигурност. Лекарите внушават на болните или на тези, които се мислят за болни, че не ги заплашва смърт. Това обаче помага само във времена, когато на отделния човек му е добре.^[6] Тези мерки не могат да отстранят дълбокия страх, който е обзел човешката екзистенция. Според К. Ясперс, порядъкът на съществуването не може да прогони страха, който всяко отделно съществуване изпитва за своето оцеляване. Този страх се обуздава само от страх на екзистенцията за своето самобитие, който я насочва към религиозно или философско извисяване. Страхът за живота трябва да расте, когато екзистенцията е парализирана. Едно абсолютно господство на порядъка на съществуването би унищожило човека като екзистенция, без да може да го успокои като витално съществуване. Нещо повече, именно абсолютизираният порядък на съществуването поражда непреодолимия страх от живота.^[7]

[1] Ясперс, Карл. Духовната ситуация на времето. С., 1996, с. 58

↑

[2] Ясперс, Карл. Духовната ситуация на времето. С., 1996, с. 58

↑

[3] Ясперс, Карл. Духовната ситуация на времето. С., 1996, с. 58-59 ↑

[4] Ясперс, Карл. Духовната ситуация на времето. С., 1996, с. 59

↑

[5] Ясперс, Карл. Духовната ситуация на времето. С., 1996, с. 59-60 ↑

[6] Ясперс, Карл. Духовната ситуация на времето. С., 1996, с. 60

↑

[7] Ясперс, Карл. Духовната ситуация на времето. С., 1996, с. 60

↑

13. ВИКТОР ФРАНКЪЛ

Отсъствието на смисъл на живота у човека поражда състояние, което Франкъл нарича екзистенциален вакуум. Той именно поражда неврози. Основният му извод е, че човек се стреми да достигне смисъла и усеща фрустрация или вакуум, ако този стремеж остава нереализиран.

Учението на В. Франкъл за смисъла на живота говори, че смисълът „по принцип е достъпен за всеки човек, независимо от пола, възрастта, интелекта, образованието, характера, средата и... религиозните убеждения“^[1] Според Франкъл обаче, намирането на смисъла — това е въпрос не на познание, а на призвание. В. Франкъл смята, че не човекът поставя въпроса за смисъла на своя живот, а животът поставя този въпрос пред него не с думи, а с действия. В. Франкъл е убеден, че смисълът не е субективен, човекът не го измисля, а го намира в света, в обективната действителност, именно затова той се явява за човека като императив, изискващ своята реализация. В това отношение В. Франкъл се различава от представителите на т.нар. „философия на живота“ (Дилтай, Колингууд и др.), тъй като за него смисълът на живота не може да бъде наслаждение, нито вътрешно състояние на човека.

Според В. Франкъл човек осмисля живота си по три начина: 1) с помощта на това, което ние даваме на живота, в смисъл на нашата творческа работа; 2) с помощта на това, което ние взимаме от света, в смисъл на изживени ценности; 3) посредством позицията, която ние заемаме по отношение на съдбата, която ние не сме в състояние да изменим. Съответно, тези три пътя водят до три типа ценности — ценности на творчеството, ценности на преживяването и ценности на отношенията.^[2] Основната тежест на неговия анализ пада върху третата група ценности, където той предлага редица новости. Към тези ценности човек прибегва, когато се окаже във властта на обстоятелствата, които той не е в състояние да измени. „Животът на човека запазва своя смисъл до последен дъх.“^[3] По този начин през

целия живот човек се движи от една императивна необходимост, която представя човека във всяка конкретна ситуация. Осъществявайки смисъла на своя живот, човек по този начин осъществява самия себе си.^[4]

В резултат на това В. Франкъл стига до извода, че човекът е същество, което постоянно решава какво да бъде в следващия момент. Ако човек е религиозен, той се движи от мисълта за Бога. Бог за Франкъл е този събеседник във вътрешен диалог, към който са обърнати нашите най-съкровени мисли. В резултат на това Бог е персонализирана съвест, а съвестта е подсъзнателен Бог, представящ се във всеки човек.

Според В. Франкъл, днес ние имаме работа с фрустрации не от сексуален характер, както по времето на Фройд, а с фрустрации от екзистенциален характер. Сега, според Франкъл, хората не страдат толкова от чувство за непълноценност, както по времето на Адлер, колкото от дълбоко чувство за загубване смисъла, което е свързано с усещането за пустота. Във връзка с това той говори за екзистенциален вакуум.^[5] Именно този вакуум създава т.нар. „ноогенни неврози“, които се различават от психогенните. Подобно на вторите и първите се нуждаят от лечение. Него Франкъл вижда в стремежа към намиране смисъла на живота. И хора, загубили го, често посягат към наркотика или пък стават агресивни мрачни, склонни към убийство и т.н. Ето защо човек трябва да търси смисъла. Според В. Франкъл, смисълът трябва да бъде намерен, но не може да бъде създаден.^[6] В търсене на смисъла човек се насочва от неговата съвест. С една дума съвестта е орган на смисъла.^[7]

Според В. Франкъл, стремежът към смисъла може да бъде представен като стремеж към власт, стремеж към наслаждения, стремеж към създаване на велики идеи. Неслучайно по друг повод, но това важи и за нас сега, Фройд е казал, че „хората са силни дотогава, докато те отстояват силни идеи“.

Много често ние сами усещаме, че смисълът на живота е нещо дълбоко скрито в нас, което може да загубим, когато не откриваме навън опорни точки, върху които да стъпим. Смисълът на живота е подсъзнателен порив, който намира своето материализиране в нашия разум, воля, действия или бездействия. Той винаги е в нас, стига да намерим път към него.

-
- [1] Франкл, В. Человек в поисках смысла. М., 1990, с. 10 ↑
 - [2] Франкл, В. Человек в поисках смысла. М., 1990, с. 174 ↑
 - [3] Франкл, В. Человек в поисках смысла. М., 1990, с. 175 ↑
 - [4] Франкл, В. Человек в поисках смысла. М., 1990, с. 43 ↑
 - [5] Франкл, В. Человек в поисках смысла. М., 1990, с. 24 ↑
 - [6] Франкл, В. Человек в поисках смысла. М., 1990, с. 37 ↑
 - [7] Франкл, В. Человек в поисках смысла. М., 1990, с. 38 ↑

14. МИШЕЛ МОНТЕН

Мишел Монтен смята, че животът и Смъртта са тясно преплетени. „Смъртта на едно нещо дава живот на друго. По същия начин, както плачем пред смъртта, ние сме плакали и при раждането си — същите усилия ни е коствала появата на този свят, по същия труден начин сме отхвърлили от себе си предишната обвивка. Онова, което става само веднъж не трябва да бъде мъчително. Има ли смисъл така дълго да трепери човек пред нещо, което протича толкова кратко! Все едно — и дългият, и краткият живот завършват със смърт. Животът, бил той дълъг или кратък, няма никакво значение за тези, които вече не съществуват.“^[1] Много често Монтен посочва, че „вашето битие, на което се радвате е разделено еднакво между живота и смъртта. Денят на вашето раждане ви води към живота толкова, колкото и към смъртта.“^[2]

„Този живот от ръка на ръка помежду си предават смъртните люде тъй, както бегачите факла горяща.“

Лукреций. За природата на нещата. II, 76 и 79

Монтен е убеден че всеки преживян от вас миг вие открадвате от живота, той е за сметка на живота. „Непрекъснатото дело на вашия живот е непрекъснатото изграждане на смъртта. Пребивайки в живота, вие пребивавате в смъртта, защото смъртта ще остане след вас само, когато напуснете живота. Или, ако по ви харесва — вие ставате мъртви след живота, ала живеейки вие умираете.“^[3]

Човек, знаейки за смъртта, която го очаква, трябва да вземе максимума от живота. „Ако сте съумели да извлечете от живота достатъчно полза, вие сте му се наситили; идете си доволни от това!“^[4]

„И като сит сътрапезник живота защо не напуснеш“

Според Монтен, животът сам по себе си не е нито добро, нито зло. Той е вместилище и на едното и на другото в зависимост от това в какво сте го превърнали.^[5] Много често стойността на живота не се измерва с неговата продължителност, а с това как сте го използвали. „Някой е живял дълго, но малко. Не се бавете, докато сте тук! Не числата на годините, а вашата воля определят продължителността на живота ви.“^[6]

Човек трябва да не се поддава на дълбоки страсти нито по отношение на живота, нито по отношение на смъртта. „За да създам у вас умереност — нито да се отвращавате на живота, нито да бягате от смъртта, аз съм направил вкуса и на едното, и на другото умерен — колкото сладък, толкова и горчив.“^[7]

Човек не трябва да забравя, че живеейки той постепенно умира. „Но животът, водейки ни за ръка, привеждайки ни леко и неусетно по наклонената плоскост, малко по малко, стъпка по стъпка, ни довежда до това жалко състояние, заставяйки ни да свикнем с него. Така ние не усещаме никакво душевно сътресение, когато младостта умре в нас; а това всъщност е смъртта.“^[8]

В крайна сметка изучавайки, връзката живот — смърт, Монтен стига до извода, че „съдейки за живота на другите, аз винаги гледам как той завършва. Изучавайки своя живот, стигам до извода, че той трябва да завърши добре, т.е. спокойно и незабелязано.“^[9]

Така човек постепенно отива към смъртта, изтощен от продължителния път на живота.

[1] Монтен, М., Опити, т. I. С., 1979, с. 154 ↑

[2] Монтен, М., Опити, т. I. С., 1979, с. 155 ↑

[3] Монтен, М., Опити, т. I. С., 1979, с. 155 ↑

[4] Монтен, М., Опити, т. I. С., 1979, с. 155 ↑

[5] Монтен, М., Опити, т. I. С., 1979, с. 156 ↑

[6] Монтен, М., Опити, т. I. С., 1979, с. 158 ↑

[7] Монтен, М., Опити, т. I. С., 1979, с. 159 ↑

[8] Монтен, М., Опити, т. I. С., 1979, с. 152 ↑

[9] Монтен, М., Опити, т. I. С., 1979, с. 138 ↑

15. МИХАИЛ БАХТИН

М. Бахтин се опитва да погледне на живота отвътре като преживяване, като вътрешен живот, който се оформя или в самосъзнанието или в съзнанието на другия.^[1] Според Бахтин в преживявания от мен отвътре живот принципно не могат да бъдат преживени събитията на моето раждане и смърт; раждането и смъртта като мои не могат да станат събития на собствения ми живот. В същото време всички връзки с другите, са свързани само с мен. „Аз винаги съм със себе си, не може да има живот за мен без мен.“^[2] Бахтин смята, че вътрешния живот на другия преживявам като душа, а в самия себе си живея в дух. „Душата преживявана отвътре е дух.“^[3]

Нашето преживяване не е насочено обикновено към самите нас, а към нещо извън нас. „Преживяването като нещо определено не се преживява от самия преживяващ, то е насочено към някакъв смисъл, предмет, обкръжение, но не към самия себе си, към определеността и пълнотата на своята наличност в душата. Аз преживявам предмета на своя страх като страшен, предмета на любовта си като любим, предмета на своето страдание като тежък, но не преживявам страха си, любовта си, своето страдание... Аз трябва да направя от преживяванията си специален предмет на своята активност, за да ги преживея. Трябва да се абстрахирам от предметите, целите и ценностите, към които е било насочено живота преживяване и които са осмисляли и запълвали това преживяване, за да преживея самото си преживяване като нещо определено и налично.“^[4]

За да уловя себе си в своето преживяване трябва да стана друг спрямо самия себе си — който живея този свой живот в този ценностен свят — и този друг трябва да заеме съществено обоснована ценностна позиция извън мен (на психолог, художник и т.н.). „Можеш да изразиш това така: не в ценностния контекст на моя собствен живот добива своя значимост самото ми преживяване като душевна определеност. В моя живот то не съществува за мен. Необходима е съществена смислова опорна точка извън моя смислов контекст, жива

и творческа, а следователно и правдива, за да се изझे преживяването от единното и единственото събитие на моя живот, а следователно и на битието, като единствено събитие, защото то е дадено само отвътре на мен, и за да се възприеме неговата налична определеност като характеристика, като щрих на душевното цяло, като черта на вътрешния ми лик.“^[5]

В своите преживявания човек е обхванат от определена времевост. „В живота самопреживяване идеалният извънвременен смисъл не е индиферентен на времето, но му се противопоставя като смислово бъдеще, като това, което трябва да бъде, противоположно на това, което вече е. Цялата временност, продължителност се противопоставя, на смисъла като още-не-изпълненост, като нещо още не окончателно, като не-всичко-още: само така може да се преживява временността, дадеността на битието в себе си пред лицето на смисъла.“^[6]

М. Бахтин изисква в своя живот ние да изживяваме всеки момент като нещо крайно и начало за нещо ново. „Изискването: живей така, че всеки даден момент от живота ти да може да бъде завършващ, последен момент, а в същото време и начален момент на нов живот... За мен самия нито един момент не може да стане дотолкова самодоволен, че да се осъзнае ценностно като оправдан завършек на целия живот и достойно начало за нов.“^[7]

В своя живот в един момент човек поглежда на живота си като на нещо негово, не през очите на другия. „Аз, тъй като става дума за ценността на живота за мен, за собствената ми ценност не за другите, а за мен, полагам тази ценност в смисловото бъдеще. В нито един момент моят рефлекс над самия себе си не е реалистичен, аз не познавам формите на дадеността относно себе: формата на дадеността коренно изкривява картината на моето вътрешно битие. Аз — в своя смисъл и ценност за самия себе си — съм изхвърлен в света на безкрайно изискващия смисъл. Щом като се опитам да определя себе си за самия себе си (не за другия и от другия), намирам себе си само там, в света на зададеността, извън времевата си вече-наличност, намирам се като нещо още предстоящо в своя смисъл и ценност; а във времето (ако напълно се абстрахирам от зададеността) аз намирам само разпокъсана насоченост, неосъществено желание и стремеж на моята възможна цялостност; но това, което би могло да ги събере,

оживи и оформи — техните души, моето истинско аз-за-себе си — още го няма в битието, то е зададено и още предстои.“^[8] Човек още не може да намери параметрите на своето битие като зададеност, защото това му предстои. Моето определение за мен самия ми е дадено (точно, дадено като зададеност, даденост на зададеността) не в категориите на времето битие, а категориите на още-не-битието, в категориите на целта и смисъла, в смисловото бъдеще, враждебно на всяка моя наличност от миналото и настоящето. Да бъдеш за самия себе си значи все още да предстоиш на себе си (да престанеш да си предстоиш, да си вече всичко тук, значи духовно да умреш).^[9]

За Бахтин човек сам е мотор, двигател на своя живот, той е тази активна сила, която движи всичко в него. „Живото преживяване в мен, в което съм активно активен, никога не може да се успокои в себе си, да спре, да се завърти не може да отпадне от моята активност да застине изведнъж в самостоятелно завършено битие, с което моята активност няма какво да прави, защото, ако нещо се преживява от мен, в него винаги зададеността е принудителна, отвътре то е безкрайно и не може оправдано да престане да се преживява, т.е. да се освободи от всички задължения относно своя предмет и смисъл. Аз не мога да престана да бъда активен в него.“^[10]

Много често ние сме свидетели, че отвътре животът се ръководи от определена вяра и надежда. „Докато животът не е прекъснат във времето (за самия себе си той се прекъсва, а не завършва) той живее от своята временност с надежда и вяра в несъвпадането със себе си... Поради това тази вяра и надежда имат молитвен характер.“^[11]

[1] Бахтин, М. Философия на словесността, т.І. 1996, с. 123 ↑

[2] Бахтин, М. Философия на словесността, т.І. 1996, с. 125 ↑

[3] Бахтин, М. Философия на словесността, т.І. 1996, с. 131 ↑

[4] Бахтин, М. Философия на словесността, т.І. 1996, с. 132 ↑

[5] Бахтин, М. Философия на словесността, т.І. 1996, с. 132-133 ↑

[6] Бахтин, М. Философия на словесността, т.І. 1996, с. 140 ↑

[7] Бахтин, М. Философия на словесността, т.І. 1996, с. 141 ↑

[8] Бахтин, М. Философия на словесността, т.І. 1996, с. 141-142 ↑

[9] Бахтин, М. Философия на словесността, т.І. 1996, с. 142 ↑

[10] Бахтин, М. Философия на словесността, т.І. 1996, с. 143-144

[11] Бахтин, М. Философия на словесността, т.І. 1996, с. 146 ↑

16. АЛФРЕД АДЛЕР

Алфред Адлер определено счита, че човешкият живот се определя от нашите цели. „Никой не може да мисли, чувства, желае, дори да мечтае, без всичко това да бъде насочвано от една цел, която мъждука пред погледа му.“^[1]

Много често целта може да бъде строго фиксирана или променлива. Това зависи от нейната перспективност. От целите, които си поставя в живота си човек може да съдиш за самия него. „Ако познаваме целта на един човек и сме горе-долу ориентирани в света, тогава ние знаем какво могат да означават неговите реакции и може да направим извода, че техният смисъл е да отговаря на тази цел.“^[2] Когато знаем целите, може да предугадим и посоката, а така също и средствата, които той ще използва.

Много често промените в нашия живот настъпват с промените в целите, които си поставя човек. Адлер смята, че в определена степен целите се формират под влияние на впечатленията, съобщени на детето от външния свят. „Идеалът, целта на човека се формира още в първите месеци на неговия живот. Защото още тогава са изиграли ролята си онези възприятия, на които детето реагира с радост или досада.“^[3] По този начин Адлер предполага, че много от основите на нашия живот се поставят в детската възраст, но същевременно те по-късно се доизграждат, защото са изменчиви и податливи на влияние.

Върху делата на човека силно влияние оказва и средата и по-точно социокултурния фон, който ни заобикаля. Чрез нея, така да се каже, е поставена бариера, в която енергията на детето непрекъснато се сблъсква, докато не намери път, който да му изглежда проходим, който обещава изпълнение на желанията му, а също така сигурност и успешно приспособяване занапред.^[4]

Като цяло човешкият живот се задвижва най-вече от постоянните задачи, които се появяват отнякъде. Всички тези задачи или цели много често се пораждаат от съвместното съществуване на хората. Защото поначало човекът е едно обществено същество, което не е

свикнало да живее само. „Още Дарвин посочва, че никога не се срещат слаби животни, които да живеят сами. В този списък специално трябва да включим човека, защото той не е достатъчно силен, за да може да живее сам. Той може да окаже само слаба съпротива на природата, нуждае се от повече помощни средства, за да съществува и да се съхрани.“^[5]

Всичко това показва, че нашите цели, заченати още в детството, се дооформят от съвместното ни съществуване и реализиране в резултат на това обществено съществуване. Нашият живот е подчинен на цели, които човек формира в хода на своя живот и които се коригират в самия му процес.

[1] Адлер, А. Човекознание. С., 1995, с. 22 ↑

[2] Адлер, А. Човекознание. С., 1995, с. 22 ↑

[3] Адлер, А. Човекознание. С., 1995, с. 25 ↑

[4] Адлер, А. Човекознание. С., 1995, с. 26 ↑

[5] Адлер, А. Човекознание. С., 1995, с. 31 ↑

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От философско антропологична гледна точка „Животът“ се оказва важен проблем, тъй като през него се пречупва цялото битие на човека. Самият той не може да живее извън него и да осъществява своите мечти, идеи, идеали и пориви. Затова животът се оказва онзи крайъгълен камък, през който преминава човешкото битие и в който то получава конкретни форми. Както живота се нуждае от смисъл, така и нашите действия придобиват смисъл само от гледна точка на живота. Ние сме неразривно свързани с него от мига на нашето раждане, когато той все още е един празен лист, който ние постепенно с помощта на другите хора, книгите и собствените си цели изпълваме.

Ето защо много е важно какво съдържание ще придадем на своя живот — той е наш и само ние можем да го осъществим. Ние живеем този живот, който сме си създали. Той е наш продукт и ние сме длъжни да му придадем такова съдържание, което най би подходило на самите нас. Животът е огледало на самите нас, както и ние сме огледало на нашия живот. Ние не можем да избягаме от отговорността, която носим за живота си. Ние можем да го прекратим, но не можем да не го осъществим, ако все пак искаме той да бъде отражение на нашето битие.

Човекът е господар на нещо, което съществува във времето и което зависи от него. Вън от времето животът няма измерение. Затова този интервал от време, който ние имаме, трябва добре да го използваме, ако искаме в сетния си час да умрем щастливи, че не сме загубили нищо от живота и той не е пропилял времето си с нас.

Обикновено смъртта се взима за онзи момент от живота, когато ние правим своята равносметка за времето, през което сме били на тази земя. Ние би трябвало по-често да правим равносметка за изживяния живот, за да може да го коригираме, докато е възможно, защото един погрешно осъществен или планиран ход би ни донесъл безброй неприятности. Животът изисква от нас винаги да сме нащрек, защото изненадите много често могат да ни поставят в затруднено

положение. Ако имаме възможност нещо да коригираме, е добре, ако не — последиците остават за наша сметка. Ние нямаме възможност често да експериментираме, защото повечето от ситуациите, в които изпадаме, не позволяват това. Ето защо ние трябва да се ръководим от определени жалони, които да осъществяват посоката на нашия живот. И по-точно не посоката, а съдържанието. Ние по-често сме недоволни не от това, което сме постигнали, а от това, което сме пропуснали. Обикновено, когато пропускаме, ние не знаем какво печелим и когато печелим — какво губим. Животът в своята най-дълбока същност е една поредица от ситуации, които определят и характера на нашето поведение. Ние сме задължени да осъществяваме само тези ситуации, които биха ни донесли някаква полза, но много често се случва тъкмо обратното. Поради тази причина животът ни би се обезсмыслил, ако ние не го ръководим пълноценно. Животът ни принадлежи само доколкото ние го изпълваме с подходящо съдържание. Но в определена степен той си остава нещо извън нас, което в някаква степен ни убягва и ние трябва да го догонваме. Много често ние се намираме в ситуация на догонване, тъй като сме пропуснали определени подходящи ситуации, за да му придадем желаната посока или необходимите резултати. Обикновено по резултатите ние съдим за нашия живот. И колкото те са по-убедителни, толкова смятаме, че по-пълноценно сме живели. В някакъв смисъл животът търси своето съдържание, плъзгайки се по ръба на нашите действия или бездействия. А те от своя страна изискват от нас определени умения, с които да се справяме с превратностите, с които може да се сблъскаме в нашия живот.

В живота по-важното е това да постигнем добри резултати, които да ни обнадеждават, а не да се ръководим от това колко сме живели. По-пълноценен е този живот, който е по-богат откъм съдържание и събития, от този, който е протекъл в едно монотонно еднообразие. За Имануел Кант осмислен е този живот, който е изпълнен с работа. Но не просто монотонна и еднообразна работа, а такава, която носи момента на творчество. Ние сме задължени да творим не просто нещата в живота, но и самия си живот. Той най-вече е една безформена даденост, която ние моделираме с нашите действия. И ако те са творчески, толкова по-добре за резултатите, които очакваме. Ние нямаме друга алтернатива освен да придаваме такова съдържание на нашия живот, което да го прави богат и осмислен. Животът винаги

изисква пред него да бъдат поставяни определени цели той не може да се реализира без тях. Ние по този начин автоматично му придаваме някакъв смисъл, който се явява онази негова същност, която ние по един или друг начин сме привнесли в това времево наше присъствие. Обикновено смисълът на живота се променя, но като негова вътрешна необходимост това остава. На нас тя ни е необходима дотолкова, доколкото не бихме могли да вървим напред без нея. Смисълът на живота е онази сърцевина, която запълва с дейност нашето съществуване. Ние не бихме могли да реализираме себе си по друг начин освен като търсим неговия смисъл. Ръководейки се от този смисъл ние материализираме нашите намерения, които придобиват определена завършеност в нашите дела. Именно делата са тези материални продукти на нашия живот, по които ние, а така също и другите съдят за него и нас. Ние не можем да пренебрегнем тази материална страна на живота, която се реализира именно в тези дела. Преценявайки ги, ние правим извода за пълноценността на нашия живот и, същевременно, чертаем нови перспективи за нашето бъдещо съществуване.

Животът извън делата остава само един напразен порив, който винаги ще търси своята обективизация в нашите дела. Ние сме длъжни да знаем правейки равносметка на живота си, че делата или постъпките ни зависят от живота, но и той зависи от тях. Просто те се намират в една вечна взаимовръзка, която чертае хоризонтите на живота и неговите резултати. В зависимост от значението на нашите дела ние можем да кажем какъв живот сме живели. Обикновено човек дава оценка за живота си тъкмо от осъществените дела. Колкото са по значими, толкова по-съдържателен живот сме живели. Човек в живота си може да осъществи едно дело и то да бъде смисълът на целия му живот, други правят хиляди и накрая заключават, че животът им няма смисъл. Най-често времето се взема за съдник за нашия живот, независимо от това че животът ни в определена степен е един времеви интервал, в който ние трябва да осъществим всичките си намерения. За едни то не стига, за други е твърде дълго и безкрайно скучно. Няма единна оценка за този интервал от време освен нашето усещане за него. Ние можем да забавим или ускорим този ход на времето, но не и да го спрем. Може да го спре само смъртта. Защото тя е неотделима част от живота. В този интервал от време между раждането и смъртта,

се простира човешкият живот. Точно този интервал от време ние наричаме живот. Този миг от всеобщото време ни принадлежи или по-точно не ни принадлежи, а ние само трябва да използваме. Колкото по-добре го използваме, толкова по-пълноценно времето е текло за нас. Животът е време без часовник, защото той не ни трябва И без него този интервал от време ще изтече и ние с нищо не можем да го спрем. Няма такава сила, която да се противопостави на времето, защото то няма граници, а ако има, то това е само нашият живот. Той може да ограничи за момент времето, но не и да го спре. Ние сме безпомощни наблюдатели на това изтичане и само констатираме миговете, които имат характер на спомен в нашия живот.

Споменът са уловените мигове от времеви интервал на живота ни, които ни създават за момент илюзията, че ние владеем времето на нашия живот. Това е една голяма заблуда, която ни остава в чисто субективен план като малък участък, които ние се стремим да запазим. В своя неумолим ход животът отнася всички спомени и те изчезват в неговата утроба. Времето няма спомен, то има само ход напред. А животът ни, разположен в този времеви интервал, може да запази своето присъствие само чрез делата, които сме сътворили.

Човешкият живот е само част от безкрайното време, което за нас спира само, за да ни изчака да осъществим своя замисъл, който ние сме му предначертали. След това всичко потъва и смъртта е последният спомен за нашия живот. И времето, което е трябвало да ползваме изчезва.

Това показва още един път, че нашият живот, този малък интервал от време, е неумолимо потънал във вечността на времето. Ние няма да можем да го реализираме, ако не сме в състояние рационално да го изпълним с такива моменти от живота ни, които да го обезсмъртят.

Човек не трябва да забравя, че има един живот и той трябва да бъде изживян по най-добрия начин — ние нямаме възможност да го поправим. Затова трябва по-често да се спираме пред лабиринта на живота си и да се поправяме, докато това е възможно. Но като цяло ние трябва да се ръководим от конкретния смисъл, който животът ни си е избрал с наша помощ.

*Животът никому не е
даден като собственост,
а всеки да се ползва от него.*

Лукреций

*Разбира се, всички тези мъки,
за които има предание,
че съществуват в дълбокия ад,
всички те се срещат в нашия живот.*

Лукреций

*Човек не разбира,
че всичко постепенно се изтощава
и отива към гроба,
изтощено от продължителния път
на живота.*

Лукреций

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.